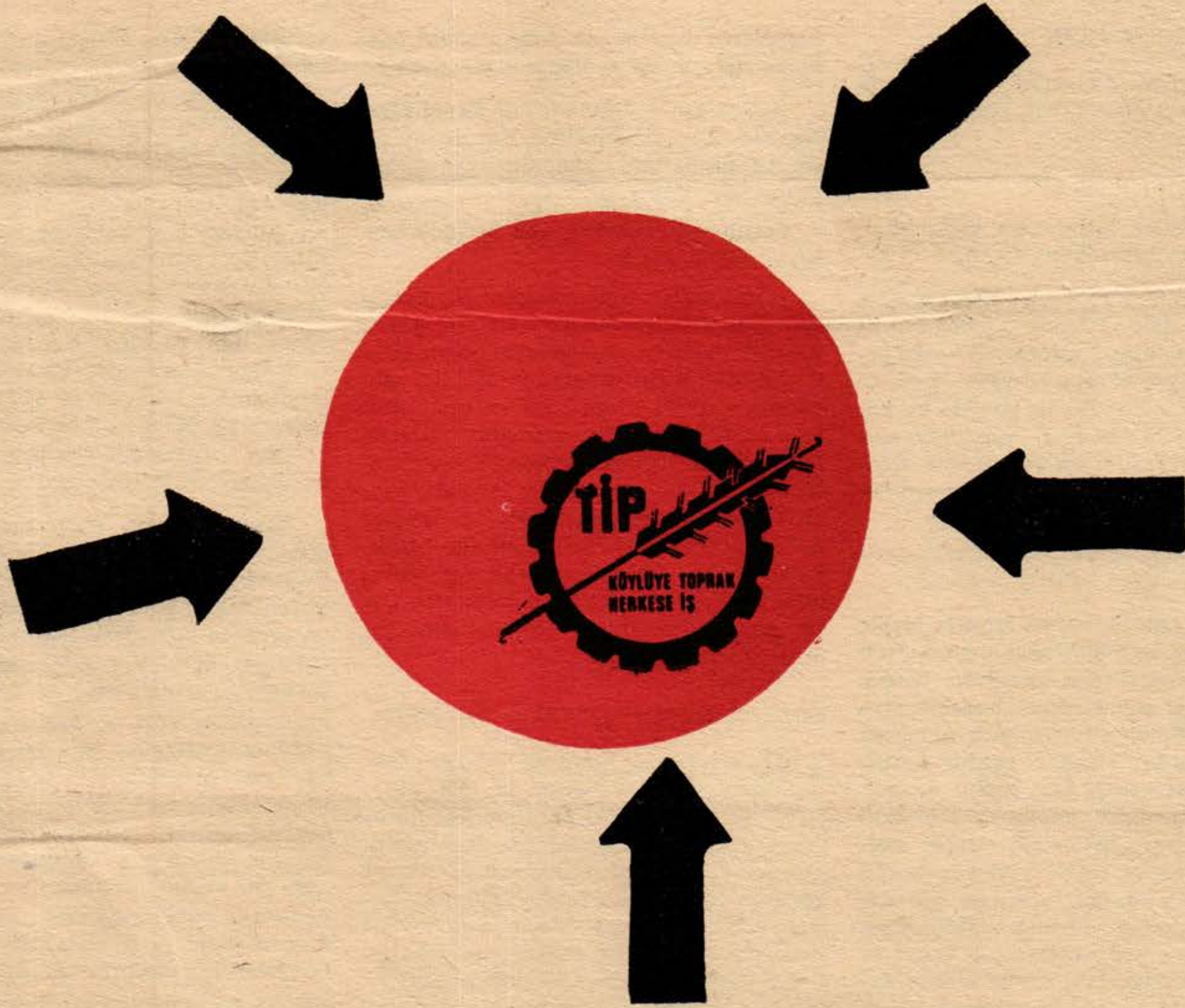
forum

15 Kasım 1968 Sayı : 351 150 Kuruş

siz içten...

biz dıştan...

kapak

III. büyük kongre'nin ışığında TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ

BİR "ENTERESAN"LIK

14 Kasım günlü Akşam'ın "Taş" köşesini okumakta olan TİP'li, gözlerini iri iri açarak,

— Enteresan, dedi.

Yazının kalan kısmını da şaşkınlık içinde okuyup bitirdikten sonra,

— Asıl enteresan olan, bizzat sensin, Çetin Altan, diye söylendi. "Onbeş bin liraya tutulmuş büyük salonlarda" aşka gelip, "Bu kongre, dünya sosyalist tarihine armağan olmuştur. Hiçbir partide bu kadar seviyeli bir kongre yapılmamıştır. Türkiye İşçi Partisi'nin III. Büyük Kongresi hepinize kutlu olsun!" diyen sen değil miydin, Bay Çetin Altan?

TİP'li vatandaşın, Çetin Altan'ın yazısında altını çizdiği satırlar şunlardı:

"Biz cılız omuzlarımızın hayatta hiçbir şey olamamış, rate kafaların abstraksiyon ve fantazi gösterilerine merdiven olarak kullanılmasını kabul edecek budalalardan değiliz. (..) Bundan böyle bağlı olduğum partiye fazla bir emeğim geçmiyecektir. Emeğimin geçmediği bir örgüte de yük olmak istemem. Ya akıllarını başlarına toplarlar ve sosyalistlik adı altında zibidilik etmekten ve hiçbir şeyi yönetmeye hazır değilken, devleti yönetme gösterileriyle birbirlerine sövmek zavallılığının ahmaklığından vazgeçerler.. (..) Yoksa amacım, bazı yeteneksiz ve ne oldum delisi açlığındaki kişileri memleketin başına belâ etmek değildi. (..) Akım güçlendiği için gerçek seviyeler çabuk meydana çıktı. Yoksa kafamdaki plâna göre bir yıl sonra bütün sosyalist kadroları bir araya getirmenin stratejisini uygulamaya başlıyacaktık. (..) Ne yapalım biraz erken su koyuverdiler. Ve kendi yaptıkları hesapların dışında çok daha sıhhatli başka hesapların da yapıldığını sezmediler."

O gün, Çetin Altan'ın, TIP Genel Merkezi'nin ve eski Yürütme Kurulu üyelerinden bazılarının telefonları durmadan çaldı: "Ne oluyordu?"

Partili veya partisiz, aklı başında herkesin dediği şuydu:

— Bu kadar biriktirmesine hiç de lüzum yoktu Çetin Altan'ın. Üç yıldanberi, gördüğü hataları günügününe yazıp eleştirebilirdi; niçin yapmadı? Dilediği gibi yazıp çiziyordu. Çekoslovakya olayı üzerine yazdığı yazılar, nerdeyse, üyeleri Parti'den soğutacak dereceye varmıştı. Ne oldu birden? Neymiş o, "sıhhatli başka hesaplar" dediği? Demek ki, kendisi de içindeymiş o "sıhhatli başka hesaplar"ın. Caka için sosyalistlik, doğrusu, tatlı şeydir. Çetin Altan'ın bilincaltı, Çetin Altan'ın giderayak sosyalistliğini yedi. Bütün mesele, bu!

DOSTUN DÜŞMANIN GÖZÜ ÖNÜNDE

TİP'in III. Büyük Kongresi, 9 Kasım 1968 Cumartesi günü Ankara'da, Selim Sırrı Tarcan Salonu'nda, Yürütme Kurulu üyeleri arasında başgösteren "anlaşmazlık" zemini üzerinde, "olağanüstü" Genel Yönetim Kurulu'nun Aybar lehindeki kararının etkisi altında, "kendi nam ve hesaplarına sosyalistlik yapanlar"ın yarattığı hava içinde, dostun düşmanın gözü önünde toplandı. Kongreye Çetin Altan başkanlık ediyordu. Açış konuşmasını yapan Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, Ortadoğu ve Avrupa'nın genel görünümünü çizdikten, "Vietnam'da izlenen politika ile Türkiye'de izlenen politika arasındaki paralellik"e değindikten, Arap - İsrail savaşı, Çekoslovakya olayı hakkında bilgi verdikten sonra, "Türkiye'yi tehdit eden tehlikeler"i anlattı ve **"Altını çizerek tekrar ediyoruz: Nato'dan çıkmalıyız ve de çıkacağız. Amerikan üslerinden yurdumuzu temizlemeliyiz ve de temizliyeceğiz. Türk milletini uçurum kenarında yaşatmaya kimsenin hakkı yoktur. Türk ordusu, yabancı komutanların emrine verilemez"** dedi. "Emperyalizmle içli - dışlı" olan Komprador - Ağa - Bürokrat üçlüsünün içyüzünü genişçe anlattıktan, "Amerikan politikasında ağırlığın Avrupa ve Ortadoğu'ya kayışının Türkiye üzerindeki muhtemel etkileri"ni ve kötülüklerini açıkça belirttikten sonra "Sosyalist Türkiye" ve "Türkiye Sosyalizmi" üzerinde durdu ve özetle şöyle dedi:

"Klâsik şemaya göre, sosyalizme kapitalizmden geçilir. Ağır sanayie dayanan kapitalist üretim tarzının iç-çelişileri öyle bir noktaya gelir ki, üretim ilişkilerinin yeniden düzenlenmesini zorunlu kılar. (..) Oysa Türkiye, henüz, kapitalizmin aşamalarını tamamlamış bir sanayi toplumu değildir. Türkiye, komprador kapitalizminin ağırlığında, hâlâ yer yer derebeylik kalıntısı ilişkilerinin hüküm sürdüğü hammaddeci, geri bir tarım ülkesidir. Fakat ne var ki, emperyalizm döneminde Batı'nın sömürgeci kapitalist toplumlarıyla sömürülen geri kalmış toplumlar arasındaki çelişiler gittikçe ağır bastığından ve sömürge düzeni, geri kalmış toplumların iç-çelişilerini de keskinleştirdiğinden, bu toplumların asla geçemiyecekleri kapitalist aşamayı atlıyarak sosyalizme geçmeleri imkân dahiline girmiştir. Ve de sosyalizm yoluna ilkönce bu geri kalmış toplumlar girmişlerdir. (..) Komprador kapitalizminin iç ve dış çelişileri, Türkiye'yi hızla, mevcut sistemden kopma noktasına yaklaştırmıştır. (..) Bazıla-

türkçesi bu!

azıcık başka açıdan..

Türkiye İşçi Partisi'nin, büyük gürültüler çıkacağı sanılan, umulan, çıkması istenilen III. Büyük Kongresi, Çetin Altan'ın içtenlikle belirttiği gibi, "hiçbir partide görülmiyecek derecede seviyeli" ve olgun bir hava içinde yapıldı. Yüzkızartıcı koşullara göğüs gererek yaşamağa ve tabana oturmağa çalışan bir sosyalist partinin dert ve öfke yüklü delegelerinin, bunca kışkırtma karşısında kaya gibi durabilmeleri, en çetin konu ve sorunları kansız - yumruksuz, düşman - çatlatan bir açıklık ve olgunlukla tartışmaları, Türk Sosyalizminin geleceği bakımından son derece önemlidir. Çünkü, Türk sosyalistlerinin okulu yok, fakat, hiç de küçümsenemiyecek çile çekmiş öğretmenleri vardır.

Kongre, yıkıcı ve bölücü niyet taşımamak şartiyle, her konunun kıyasıya eleştirilebileceği görüşünü getirmiş; kulak gazetesinden medet umma alışkanlığını götürmüştür. Kongre, sosyalizmin tabanda anlaşılmadığı inancını götürmüş; somutlama yöntemiyle bu halka her fikrin ulaştırılabileceği inancını getirmiştir. Kongre, tabana maledilmediği takdirde sosyalizmin bir "aydın dırdırı" olacağı kanısını getirmiş; burjuva partilerinin yollarıyla dâvaya ve halka hizmet edilebileceği saplantısını götürmüştür. Hepsinden önemlisi, Türkiye Sosyalizmi üzerine bugüne kadar edilen sözlerin çürüklerini götürmüş; Türk sosyalistlerine daha rahat, daha geniş, daha somut düşünme olanağını getirmiştir. Gündem - dışı çıkışlar yapılmış, sosyalizme yanlış kapılardan girilmiş, sorunlar ortaya sistemsiz konulmuş olsa da, bir gerçek taş gibi belirmiştir: Türkiye'de sosyalizm, vazgeçilemiyecek, önlenemiyecek biçimde düşünülmekte, tartışılmakta, yaşanılmaktadır. Sosyalist bilinç, kapıları çala çala dolaşmaktadır Türkiye'yi.

Çalışma Raporu'nu eleştiriyoruz diye kafalarındaki klişeleri eleştirmeğe çalışan arkadaşlarım, sanki TİP iktidardaymış da, sosyalizmi uygulamada sapma, oynaklık gösteriliyormuş gibi, yöneticilere veryansın ediyorlardı. Bu sabırsızlığın, TİP'i tezgünde iktidara getirmesini dilemek gerekir! Eğer bu tarz eleştiri ve suçlamanın altında sabırsızlık değil de başka şeyler yatıyorduysa, uyguladıkları eleştiri yöntemi yanlıştı. Emekçi halkımız yüksek öğrenimden geçmemiştir, sınıf bilincine ulaşmamıştır ki, teorik tartışmalara parmak basıp, "inecek var!" diye bağırsın. TİP'in dayanmak istediği sınıflar, yüzde 90 oranında okuma - yazmadan habersizdir ve kendisiyle, sosyalizmin süs notaları aracılığıyla diyalog kurulacak gibilerden değildir. O, kalın sesli, açık, somut sloganlar istemekte, beklemektedir. Parti'nin bu dönemdeki eylemi, bu gerçek gözönünde tutularak geliştirilmelidir.

Kongre'nin doyurucu bulunmamasının nedeni, bu temmuz ayında başlayıp, eylül sonunda toplanan Genel Yönetim Kurulu'nda gelişen, Çankaya İlçe Kongresi'nde azıcık daha beslenen, giderek birtakım dedikodulara ve fısıltılara yol - açan, İstanbul ve Ankara il kongrelerinde "ciddi anlaşmazlık" kimliğine bürünen "hürriyetçi sosyalizm mi, sadece sosyalizm mi?" tartışmasının, Büyük Kongre'yi dolduracak ve başka konulara yer bırakmıyacak bir rütbeye erişmiş olmasıdır. Sayın Behice Boran, Kongre'de yaptığı konuşmada dedi ki: "Aslında, yaz başındanberi gerektiği gibi çalışamamaktan doğmuştur bu fikrî anlaşmazlık." İşte, anlaşmazlığın kökünde bu yatmaktadır! Malatya Kongresi'nde, zayıf ve öfkeli muhalefetin karşısına tek cephe halinde çıkmış olan üst - yönetici grupunun çözülmesinde, anlaşmazlığa düşmesinde, gelişmenin diyalektiğinden çok, işte bu, Boran'ın da itiraf ettiği, delegelerin çoğunluğunun da belirttiği, "yaz başındanberi gerektiği gibi çalışmamak" rol oynamıştır. Dışa dönüp, dıştaki engelleri zorlayamayan birikmiş enerji, içe dönmüş, içte çelişkilere, sürtüşmelere yol açmıştır. Tekerlekleri çevirmiyen buhar gücü, kazanı patlatır. Emekçi halkı bilinçlendirme, örgütlendirme yolunda harcanması gereken birikmiş enerji, bu kanala akıtılmayınca, ister - istemez, Parti üst kademesinde tıkanıklık yapmıştır. Paradoksal görünse de, azıcık başka açıdan olsa da, görüşüm budur benim.

Ancak, işin şu yanını da hesaba katmak gerekir: Türkiye'nin koşullarını ve TİP'in durumunu iyi bilenler, bu anlaşmazlık karşısında, "CIA, AP ve CHP'nin oyunları tuttu" dediler. Gerçek payı yok değil bu görüşte. TİP'i bölmeğe, etkisiz hale getirmeğe çalışan üç büyük kuvvet vardır bugün: CIA, AP ve CHP. Üçü de, kendi adına, TİP'i parçalamağa çalışmaktadır. Örneğin CIA, TİP'in, emekçi halkı sınıf bilincine ittiğini, anti-emperyalist savaşa çağırdığını bilmektedir; AP, kendi tabanını teşkil eden yoksul emekçi halkın, TİP'in iyi çalışması sonucu, birgün mutlaka AP'yi ekeceğini ve TİP'de toplanacağını görmektedir; CHP ise, Sol'a akan oyları Ortanın Solu'na kanalize etme ve iktidar koltuğunu kafesleme çabasındadır. Değişik amaçlı bu üç kuvvet, TİP'i etkisiz hale getirme yarışında birleşmektedir.

Yeni yöneticilere düşen görev şudur: Örgütü birliğe götürücü, güçlendirici, bilinçlendirici bir çalışma yapılmalıdır. Kongre boyunca sürüp giden bulanıklığı giderici bir tutumla, az - çok farklı görüşteki üyeler, birlik halinde, eyleme sokulmalıdır. Enerjik bir muhalefet grupu, Genel Yönetim Kurulu'nu uyanık tutabilir. Buna önem verilmelidir. Somut sorunlar program, tüzük ve kongre kararları çerçevesinde, sosyalist teori ışığında tartışılmalı, güçlü olmanın, birlik olmanın temel şartının bu olduğu unutulmamalıdır. Tartışmanın değerini, pratiğin vereceği sonuç saptayacaktır. Tarafsız çevrelerde, böylesine gürültüyü gerektirecek bir anlaşmazlığın mevcut olmadığı izlenimi uyanmıştır. Bu izlenimin sürdürülmesi gerekir. Sosyalist parti yöneticilerinin, "hak bellediğin yola yalnız gideceksin" esprisine yüzvermemeleri iyi olur. Bugün, parti çevresinde bir "goşist" akım vardır. Her goşist akım gibi, bunun da nedeni, Parti'nin sorumlu ve yetkili yöneticilerince kesinlikle bir çözüme bağlanmamış reel sorunların varlığıdır. Şüphesiz, Parti için sorun, bu goşist akımla mücadele etmek değil, kendi ana sorunlarıyla uğraşmaktır. Devrimci sendikaları ve yöneticilerini ötekilerle bir torbaya koymak doğru olmaz. Üyeler, tek tek sosyalist değil, bir parti çatısı altında sosyalist olduklarını unutmamalı, bireysel, disiplinsiz, parti bütünlüğünü bozucu davranışlarda bulunmamalıdırlar. Tek tek yürümek de yürümektir ama, manga içinde yürümek ayrı bir teknik ister. Parti, içindeki hareket isteğini, eylem isteğini ifade etmiştir. Bu canlılık geliştirilmeli, körletilmemelidir. Amaç, emekçi halkın bunalımını sosyalizme kanalize etmektir.

hüseyin korkmazgil

rının sandığı gibi, sosyalizm için hazır reçeteler yoktur. Hiçbir kitapta, Türkiye'de sosyalizmin nasıl kurulacağı yazılı değildir. Bunun kitabını biz, yani Türkiye İşçi Partililer yazacağız; biz yazmak zorundayız. Şüphesiz, kitaplarda yararlanabileceğimiz doğrular vardır. Kanun mertebesine erişmiş, evrensel nitelikteki doğrular, şüphesiz, bizim de yolumuzu aydınlatacaktır. Ve bunları kitaplardan öğreneceğiz. Bundan başka, şu veya bu toplumda sosyalizmi kurmak için neler yapıldığını da kitaplardan öğrenebiliriz; bunlardan da yararlanmak mümkündür. Fakat özellikle bu sonuncu bilgilerin her toplumun özgül şartlarına bağlı olduğunu asla akıldan çıkarmıyacağız. Evet, kapitalizmden sonraki aşamanın üretim tarzı olarak sosyalizm bir tanedir. Kapitalist üretim ilişkilerinden, özde ve biçimde farklı üretim ilişkileri olarak sosyalizm bir tanedir. Keza olayları incelemede, tahlilde ve senteze varmada kullandığı bilimsel metod bakımından da sosyalizm bir tanedir. Fakat bu bilimsel metodun doğru olarak uygulanması, gerek sosyalizm için mücadelenin, gerekse sosyalizmin toplumlara göre ayrı biçimler alabileceğini, alması gerektiğini ortaya koymaktadır. Toplumların çelişileri birbirinin tıpatıp aynı değildir. Ayni kategoride mütalea edilecek toplumlarda, örneğin Batı'nın sanayileşmiş kapitalist toplumlarında bile çelişiler farklıdır. Temel çelişi, yani sermaye - emek çelişisi aynı nitelikte olsa bile, üstyapıya ait çelişiler ve üstyapı ile altyapı etki - tepkisi mutlaka farklıdır. Hele geri kalmış toplumlarda bu farklar daha da belirgin bir hal almaktadır. (..) Temel çelişi, yani sermaye - emek çelişisi, son kertede ağır basmakla beraber, hiçbir vakit sosyalizme geçişi tek başına tayin etmez. Üstyapı müesseseleriyle karşılıklı etki-tepki halinde dir. Böylece, üstyapı müesseselerini belirlerken kendisi de onlar tarafından belirlenmekte, bir üst-belirlenme durumu meydana gelmektedir. Sosyalizme geçilebilmesi için, sermaye-emek çelişisinin had bir safhaya gelmesinin yanısıra, üstyapı müesseselerinin de genellikle aynı doğrultuda bulunması şarttır. (..) Bizim sosyalizmimiz, işçi sınıfının demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların eliyle, aşağıdan yukarıya kurulacaktır. (..) Biz, sosyalizme sadece bir ekonomik şema gözüyle bakmıyoruz. Biz, sosyalizmi, emekçi sınıfları sömürülmeden, horlanmadan, ezilmeden kurtaracak; tüm yabancılaşmalardan sıyıracak; ve giderek tüm insanları gerçekten özgür ve eşit kılacak biricik toplum düzeni olarak görüyoruz."

94 sayfalık Çalışma Raporu'nun okunması saatlerce sürdü.

İkinci gün, 51 delege, Raporu eleştiren, bu arada, kendi bölgelerinden ve çevrelerinden getirdikleri sorunları dile getiren konuşmalar yaptılar. Eleştiriler, daha çok, "Partide eleştiri ve öz-eleştirinin yetersizliği", "Örgütlenme ve eğitim çalışmalarının zayıflığı", "Partiden uzaklaştırılan üyelerin tekrar partiye alınması", "Örgütün, Meclis Grupu'na hakim olduğu", "Sendikacıların partide ağırlık kazandıkları", "Seçimin amaçlanmasının doğru olmadığı", "İşçinin ve köylünün ihmal edildiği", "Teori tartışmalarıyla vakit geçirildiği", "Gençliğe ve gençlik hareketlerine gereken önemin verilmediği", "Önce anti-emperyalist mücadelenin zorunluğu", "Güçbirliğine yönelinmesinin şart olduğu", "Dil ayrılığının emekçi halkla bağ kurmayı güçleştirdiği", "Sosyalizmden uzaklaşıldığı", "Birtakım dünya sorunlarının Parti-içi sorunlar haline getirildiği".. gibi konularda yoğunlaştırıldı.

Çalışma Raporu geç dağıtıldığı için, delegeler, Raporu eleştirecek yerde, kendi dertlerini ve şikâyetlerini dile getirdiler, sosyalizm üzerine sistemsiz konuşmalar yaptılar. Buna karşın, "taban"daki kıpırtıyı ve gelişmeyi büyük bir açıklıkla gözler önüne serdiler. Başkanlık Divanı'nın sağ-gerisinde toplanmış olan bir grup genç, konuşmacılar "anti-emperyalizm", "güçbirliği", "demokratik devrim", "milli demokratik devrim" dedikçe ve Aybar'a birtakım suçlamalar yönelttikçe, kongreyi rahatsız edecek biçimde alkışlıyordu. Kongreye maksatlı olarak geldikleri anlaşılan bu "goşist" gençler, bir süre sonra salonu terkettiler ve dışarda gürültü çıkarmak istediler. Bu durum, gülümsemelere yol-açtı; "Güçbirliğinden bahsedenler, önce, kongredeki sosyalistlerle birlik kursunlar bakalım.." diyenler oldu.

VE DELEGELER KONUŞUYOR..

Kongre, genellikle durgundu. Bazı delegelerin alkışlanmalarına karşın, kongrenin bu durumu dikkati çekiyordu. De legeler ve dinleyiciler, merakla, "anlaşmazlık" konusuna gelinmesini bekliyorlardı.

Bazı delegelerin belleklerde kalan sözleri, özetle, şunlar oldu:

Yalçın Cerit: Seçimlere girebilmek için birçok yerde alelâcele kurulan örgütler yeniden kurulmalıdır. Kitapları elbette okuyacağız, okumalıyız. Hattâ roman da okunacaktır. Artık, TİP'li olmak için yürekli olmak dönemi geçmiştir. Ayni zamanda akıllı olmak dönemi başlamıştır.

Metin Bilgen: Malatya Kongresi'nde karara bağlanan "parti-içi eleştiri" uygulanmadığı için, Merkez Yürütme Kurulu'nda bazı anlaşmazlıklar çıkmış ve yine bu nedenle, bazı arkadaşlarımız partiden atılmıştır.

Ayten Okan: Üyelerimizi eğitmek için ciddi bir eğitim sistemi düşünülmemiştir. Militanlar yetiştirecek kadrolar kurulmamıştır. Eleştiri ve öz-eleştiriye yer verilmemiştir. Anti-emperyalist mücadele konusu halka maledilememiştir.

Hamdi Dinler: 69'da başa güreşmek lâftan ibarettir. Genel Merkez'in illerle irtibatı yoktur. Sendikacı milletvekilleri, Meclis'ten çıkar çıkmaz sendikalarına gidiyorlar, işçiyle ilgilenmiyorlar. Partililer, uydurma bir dille konuşuyorlar. Bizler, oy için sınıf meselesinden vazgeçemeyiz. Bilinçlenmemiş kitlelerin oyları bizim için önemli değildir.

Yavuz Ünal: Ruslar Çekoslovakya'yı işgal etmemiş olsaydı, partimizde edilecek lâf bulamıyacaktık. Parti, iki yıldır çalışmamış. Programda, işçi meselesine ikinci plânda yer verilmiş. İşçinin desteğinden yoksunuz. Partiyi oniki sendikacı kurmuştur ama, niçin kurdukları belli değildir. Bu sendikacıların işçilikle ilgileri yoktur. Genel Başkanımızın bu sendikacıları kendisine destek alması doğru değildir.

Güney Dinç: 1965'denberi seçim amaçlanmıştır. Oysa seçim, kendi başına bir hedef değildir. Elbette seçim için çalışacağız; fakat seçim, birtakım çalışmaların sonucudur. Örgütlenme üzerinde durulmalıdır. Sosyalizmi "hürriyetçi sosyalizm" diye ayıramayız; sosyalizm, kendi özünde hürriyetleri bulundurur. Üstyapı üzerinde durursak, öteki partilerden bir farkımız kalır mı?

Naci Kutlay: Çalışma Raporunda Doğu'ya yer verilmemiştir. Ben Doğu'dan geliyorum. Doğu'nun dertleri var. Milletvekilleri, seçildikleri bölgelere gitmiyorlar. Hürriyetçi sosyalizme karşı çıkanlar, hiçbir iş yapmamış kimselerin ruh hali içindedirler. Vedat Demircioğlu, antiemperyalist mücadelede ölmüştür. TİP, bu gerçekleri gözönünde tutarak eyleme girmelidir. Doğu'da başka dil konuşanlar hakaret görüyorlar, hastane kapılarından kovuluyorlar.

Münir Cerit: Bilimsel sosyalizme sırt çevrilmiştir. Yönetici hizip diktası kurulmuştur. En hızlı çalışan organlar, haysiyet kurulları olmuştur. Strateji yanlıştır. Önce anti-emperyalist mücadele. Aksi takdirde, TİP'in iktidara gelmesi bir hayaldir. Türkiye'ye özgü şartlar gibi masal uydurularak strateji tayin edilemez. Temel çelişki, sömüren - sömürülendir. Önce, milli demokratik devrim.

Orhan Çubukçu: Açık sloganlar tespit etmeliyiz. Bu sloganları sağlam bir metodla emekçi halka ulaştırmalıyız. Biz, bölgemizde, gerçekleri şemalar ve panolarla köylüye anlatmağa çalışıyoruz ve olumlu sonuç alıyoruz. Partili arkadaşlar, birtakım gerçekleri şema ve panolarla köylüye anlatabilirler. Aksi halde, sözlerimiz havada kalır.

Tanju Cılızoğlu: Partide, sendikacı - aydın ayrımı yapılıyor. Genel Başkana yanlış istihbarat veriliyor. Bazı üyeler bu yüzden, haksız yere tasfiye ediliyor. Eylem düzeyinde kim öndeyse, işçi sınıfının temsilcisi odur.

Attilâ Aşut: Teorik tartışmalar, Kongre'yi çıkmaza sürüklüyor. Bu gibi tartışmaların yeri burası olmamak gerekir. Malatya Kongresi'ni de en kritik anında sağduyu kurtarmıştı. Bu kongreyi de herhalde solduyu kurtaracaktır!

Kemal Burkay: Teori tartışmalarının, görüş ayrılıklarının varlığı, Parti'nin canlılığını gösterir. Değişik görüşleri yüzünden üyelerin Parti'den uzaklaştırılması iyi değildir. Sosyalist aydın güç yetişiyor. Parti'nin Çekoslovakya olayını kınaması yerindedir. Ancak bunu, burjuva hukuku olan devletler hukuku açısından değerlendirmek yanlıştır. Parti - dışı çevrelerin öne sürdüğü millî demokratik devrim görüşü, Parti'yi yıpratmak amacını taşımaktadır. Örgütlenmenin ve eylemin

dışında kalan çevreler, birtakım teori tartışmalarını ve dedikoduyu ön-plâna almakla Parti'ye zarar vermişlerdir.

Şinasi Kaya: Parti, işgal ve boykot olaylarında geç karar vermektedir. Sendikalar, bundan sonra, işçilere sınıf bilinci eğitimi yapacaklardır. Sendikacıları karşımıza almıyalım, fakat eleştirelim. Artık, apartıman dairelerindeki sosyalizmi bırakalım.

Ahmet Burhaniyeli: Bu parti, üç-beş sendikacının malı değildir. Biz, sendikacıların değil, sendika ağalarının karşısındayız. Raporda, ihraçlar konusu üzerinde durulmamıştır.

Söke Delegesi: Köylüye Anayasayı gösterdim. Okudular, beğendiler. Dediler ki, Hükümetteki Anayasa da bunun aynısı mı?

Zufer Öztürk: Ankaralarda, İstanbullarda sosyalistlik yapmak kolay. Hele gelin Turhal'a da, ben sosyalistim, ben TİP'liyim deyin bakalım!

Ramazan Işıktaş: Vietnam, Çekoslovakya... Ne yapayım ben? Vietnam benim! Ben Vietnam olmuşum! Ben Vietnam'dan daha çok acı çekiyorum. Ben olmadım sosyalist; kaderim sosyalist benim, hayatım sosyalist!

Kenan Kantoğlu: Aybar'ın son konuşmaları, köylüyü çok sevindirmiştir. Bunu ben, hergün halkın içinde olan bir kimse olarak soylüyorum. Genel Başkan, sosyalizme insanlık anlayışı getirmiştir.

Ali Göçmen: Çalışma Raporu niçin eleştirilmez de, hep başka konular tartışılır? İşçi, işçi, işçi.... Köylü nerede? Biz köylüyüz, it gibi doğru isteriz! Sosyalizm, Mehmed Kemal'in Kalem'inde yapılmaz.

Gürkan Rişvanoğlu: Sayın Aybar'ın hürriyetçi sosyalizm-ceberut sosyalizm görüşüne katılmıyorum. Hürriyetsizlik, bizce, üretim araçlarının emekçilerin elinde bulunmamasından doğar. İhraç edilenlerin affı için bir önerge verdik, görüşülmedi.

Savaş Al: Milli demokratik devrim fikrine katılmıyorum.

Şevket Ayveli: Yayın organsız bir sosyalist parti düşünülemez. Bu konu üzerinde niçin durulmuyor?

Konuşmalar, genellikle, bir "iç-dökme", "boşalma", "şikâyet" havası taşıyordu.

ELEŞTİRİLERİN ELEŞTİRİSİ

Üçüncü gün, Yönetim Kurulu adına Tarık Ziya Ekinci konuştu ve eleştirileri tek tek cevaplandırdı; Parti'de eleştiri ve öz-eleştirinin bulunduğunu; Parti'ye üye olunurken tüzük ve programa bağlı kalınacağına dair andiçildiğini; bu nedenle, elbette ki bazı hürriyetlerden fedakârlık edileceğini söyledi; **"dünyanın hiçbir yerinde, anayasayı savunan bir sosyalist parti mevcut değildir. Biz savunuyoruz. Dünyanın hiçbir yerinde, anayasa, böylesine tartışılmamıştır"** dedi. Örgütlenme ve eğitim yetersizliğinin halkın seviyesiyle ilgili olduğunu belirtti. Milli demokra-

açık mektup

ölen ölür, kalan dâva bizimdir!

Bu ne sevinçtir yahu! Ne oluyor? Kimin malını, kimin adına, kiminle bölüşüyorsunuz?

"Türkiye İşçi Partisi bölünüyor"muş.

"Türkiye İşçi Partisi parçalanıyor"muş.

"Türkiye İşçi Partisi'nin olağanüstü kongreye çağrılması muhtemel'miş.

"Türkiye İşçi Partisi, kongreden, sağa kaymış olarak çıkmış"mış.

Bir de üstüne üstlük, "Bu yöneticiler seçimi kazanamaz"mış.

Öff be!.. Sağcısı, ortacısı, ortanın solcusu, solculuk adına futbolcusu, yorgun Babıâli fıkracısı, gelin bre!.. Gelin, çullanın bre sosyalist akımın üstüne! Sosyalist akımına ilk kanunî örgütünün üstüne çullanın bre!.. Utanmayın, sıkılmayın, çekinmeyin, gelin! Gelin ki bölesiniz ezilen, horlanan, sömürülen emekçi Türk halkının örgütünü! Bölesiniz de, kınalar yakasınız o kolayından ün, kolayından alkış sağlayan küçük burjuva alışkanlıklarınızın köküne, kökenine!.. Yahu, ne kadar da ilgiliymişsiniz siz bu örgütle! Ne kadar da üstüne titrermişsiniz bu partinin! Ne kadar da çok sütununuz varmış birinci sayfalarınızda bu örgüt için ayrılacak! Sosyalizmi ne kadar da çok biliyor, ne kadar da çok seviyormuşsunuz sosyalist düşünürleri!..

Sizin, sizlerin sosyalizmi ne kadar bildiğiniz su götürür ama, bizim keskes bildiğimiz, adımız gibi, ekmeğimiz gibi bildiğimiz ve de üstüne toz kondurmayacağımız şeyler var: Sosyalizm, örgüt işidir, bu bir. Bu örgüt kurulmuştur, adı Türkiye İşçi Partisi'dir, bu iki. Türkiye İşçi Partisi, 3. Büyük Kongresini yapmış, en yetkili organ kararını vermiştir, bu üç. Bu karar sonucu beliren yürütme ve yönetim kadroları, Türkiye Sosyalizmini kurma yolunda, tüzük ve program çerçevesinde, tesbit edilen strateji yönünde yürüyeceklerdir, yürümek zorundadırlar, bu dört. Bütün partililere ve parti paralelindeki sosyalist kişilere, bu yürüyüşü, sosyalist ahlâk ve disiplin anlayışı içinde tutum ve davranışlarla kolaylaştırmak, çabuklaştırmak düşmektedir, bu da beş. Bunun ötesinde ne yapılsa, ne söylense boştur, yararsızdır ve hattâ zararlıdır. Hâlâ daha, birtakım tartışmalarını, eyleme dönük olmayan masalarda, kapalı odalarda sürdürmek, şu şöyle dediydi, bu böyle dediydi dedikodularıyla zaman öldürmek alışkanlığı içindeysek, bundan kurtulmalıyız artık. Hem de bir an önce kurtulmalıyız. Sosyalist hareketin ilk kanunî örgütünün, tam bağımsız, demokratik, sosyalist Türkiye'yi kurma yolunda, insan unsuruna, ama çalışacak insan unsuruna, militan sosyalistlere her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır. Örgütü, daha ilk çalkantıda sevinç çığlıklarını gizlemeyen sözde solculara, sosyal demokratlara, ortacılara ve ortanın bilmem neresindekilere karşı, herzamankinden daha büyük bir titizlikle korumak zorundayız. Sosyalist ahlâk bunu gerektirir, sosyalist disiplin bunu gerektirir. Ve Türkiye İşçi Partisi içinde, denetleyici, uyarıcı, yapıcı bir muhalefet de, böyle bir ortamda oluşabilir. Türkiye'nin özel şartlarını, genel, temel ve yerel çelişilerini ancak böyle bir bütünlük içinde değerlendirebiliriz. Teoriyi, her gün, her dakika, her an eylemle doğrulaya doğrulaya Türkiye Sosyalizmini kurabilmek, ancak böylesi bir görev anlayışıyla gerçekleşebilir. Bizim, kısır çekişmeler ve tartışmalarla, kürsülerde, masabaşlarında yitirecek zamanımız yoktur.

Duyan duymayana duyursun beyler, okuyan okumayana bildirsin:

Gelen, koşar gelir. İşte örgüt! Ne zorla gelene seviniriz, ne gidene yeniriz. Vurulan vurulur, düşen düşer, intihar edecek ağanın eli tutulmaz, edeceği varsa, eder. Ölen ölür. kalan dâva bizimdir, emekçi Türk halkınındır!

hasan ersin

tik devrim konusunda, **"TİP'in stratejisinin karşısına çıkıyorlarsa, bir strateji tasarısı hazırlar, kongreye getirirler. Bunu yapmayıp, Genel Merkez'in şahsında parti kararlarını vurmağa çalışıyorlar. Yok böyle bir hak!"** dedi. Türkiye'de anti-emperyalist mücadeleyi yürütebilmek için anti-kapitalist mücadeleyi yürütmek gerektiğinin kongre kararı olduğunu söyledi. **"DİSK, Türk-İş var olduğu için doğmuştur. Türkiye'nin meselelerini tek bir çelişiye bağlamak mümkün değildir; birtakım yan çelişiler de vardır"** dedi.

Ekinci'den sonra konuşan Kemal Sülker ve Kemal Nebioğlu, sendika ve sendikacılık konusuna değindiler. Nebioğlu, "TİP kurulduğunda sosyalist miydi, değil miydi?" sorusuna cevap verdi; Mehmet Ali Aybar'ın hangi koşullar altında TİP başkanlığına getirildiğini anlattı. İlgi birden arttı.

GELELİM TARLA MESELESİNE..

Denilebilir ki, Kongre'nin ana-konusunu Yürütme Kurulu'ndaki "anlaşmazlık" teşkil ediyordu. Kongre'nin ilk günü verilen iki önerge, birden ön-plâna geçti. Ancak, Genel Yönetim Kurulu'nda görüşülüp karara bağlanan bir konu üzerinde Genel Yönetim Kurulu üyelerinin konuşabilmesi için Tüzüğün 15. maddesinde değişiklik yapılması gerekiyordu. Konunun seçimlerden önce mi, sonra mı görüşülmesi gerektiği, delegeler arasında tartışmalara yol açtı. Yunus Koçak, oldukça sinirli bir konuşma yaparak, **"Parti üst-kademesinde meydana gelen ve Büyük Kongre'den daha çok süren ihtilâfın delegelerce bilinmesi gerekir. Bu ihtilâf, Parti'ye yön verecek bir ihtilâftır. Seçimlerden önce konuşulsun ki, delegeler oylarını doğru kullanabilsinler. Hiçbir güç, bu partiyi sosyalist olmaktan alakoyamaz!"** dedi. Kongre'nin havası birden elektriklenmişti. Ekinci, Yunus Koçak'a cevap verdi. Veysi Sarısözen ise, Yunus Koçak'ı destekler bir konuşma yaptı. Tüzüğün 15. maddesinde değişiklik yapıldıktan sonra ilk sözü, "Beşler"den Sadun Aren aldı. **"Şunu kesinlikle söylemek isterim ki, bu ihtilâfın sonucunda partimizde hiçbir kopma olmıyacaktır"** diye söze başlıyan Aren, uzun uzun alkışlandı. Bu, "anlaşmazlık" konusunda, etkili bir "müsekkin" yerine geçti, delegeler rahatlıkla kıpırdandılar. Aren, devamla, **"İhtilâfın, sosyalizm-demokratik devrim gibi şeylerle de ilgisi yoktur"** dedi ve yine uzun uzun alkışlandı. Kongre, eğilimini belli ediyordu. Aren'in verdiği bilgiye göre, anlaşmazlık, 28 Eylül 1968 tarihindeki olağan Genel Yönetim Kurulu'nda, Genel Başkan Aybar'ın **"hürriyetçi sosyalizm"** terimini kullanıp kullanmaması gerektiği tartışmasından çıkmıştı. Aybar, aynı gün, Çankaya İlçe Kongresi'nde yaptığı konuşmada da "hürriyetçi sosyalizm" terimini kullanınca, Aren, kendisine, düşüncelerini kabul edemiyeceğini söylemiş, İstanbul İl Kongresi'nde bu tarz konuşmamasını rica etmişti. Nihat Sargın, Behice Boran, Şaban Erik ve Minnetullah Haydaroğlu da Genel Başkan'ın fikirlerine katılmıyorlardı. Ancak Aybar, "Beşler"in ricasını dinlememiş, **"Beni, bu konuşmaların zamansız yapıldığına, teorik bakımdan yanlış olduğuna ikna edin"** demişti. Ankara İl Kongresi'nde de ayni doğrultuda bir konuşma yapınca, konu, Merkez Yürütme Kurulu'na getirilmişti. Bazı üyeler ve daha sonra da Aybar, beş kişinin bir önergeyle ortaya çıkışını "komplo" olarak nitelemişlerdi.

Aren, **"Aybar, Genel Yönetim Kurulu'nu olağanüstü toplantıya çağırdı. Sonunda, bir bildiri yayınlandı. Sekiz arkadaş, muhalefet ettik. İşte, anlaşmazlığın seyri budur"** dedi. Ardından, kendi görüşünü savundu: **"Bizim partimizin tüzük ve programı, bilimsel sosyalizmin temel ilkelerinden esinlenerek yazılmıştır ve partimiz sosyalist bir partidir. Sayın Aybar, konuşmalarında, sosyalizmin bilimselliği meselesinde şüpheler izhar etmiştir. Oysa teori son derece önemlidir. Teorisiz hiçbir eylem yapılamaz. Sosyalizmin şemasının berrak şekilde kafada tutulması lâzımdır. Aybar, Sovyetler Birliği'ndeki ceberut idareyi, teoriye bağlı olmaya vermektedir. Hürriyetçi sosyalizm meselesinin iki yanı vardır. Birincisi, sosyalizmin esasen hürriyetçi olduğunu söylediğimiz halde, bir 'hürriyetçi', bir de 'hürriyetçi olmayan' sosyalizm varmış gibi ayrım yapmaktır. İkincisi, 'insanlık tarihi, hürriyet mücadeleleri tarihidir' demek de yanlıştır. Bu, tarihî materyalizme aykırı bir görüştür."**

Behice Boran ise, anlaşmazlığın, "hürriyetçi sosyalizm" sözünden çıktığını belirtti ve özetle şöyle dedi: **"Parti'nin bölünmesi diye birşey sözkonusu değildir. Partiden ayrılmak diye birşey yoktur. Böyle bir dönemde, bu hürriyetçi sosyalizm meselesi üzerine fazla basılırsa, sanki Parti şimdiye kadar hürriyetçi, demokratik sosyalizme taraftar değilmiş de, buna herhangi bir sebeple ihtiyaç duymuş gibi bir kanaat yaratır. Tartışmalar, sağlık ve hareket işaretidir. Partimizin, çocukluk çağından çıkıp, rüşt çağına girdiğini gösterir. Sosyalizm tektir. Toplumların gelişmesinde, olaylar arasında zorunlu ve genel, evrensel sebep-netice münasebetleri vardır. Buna, bilimsel kanunlar diyoruz. Sosyalizm tektir; yani, toplumların kendi tarihlerinden doğma farklarından gelen çeşitlilikler ne olursa olsun, temelde bütün toplumların gelişimi birtakım zorunlu sebep-netice münasebetlerine dayanır. Bunu sağlam olarak ortaya koymazsak, o zaman, çeşitlilik bahsinde ne yapacağımızı bilemeyiz. 'Öyle de olur, öyle de..' dedik mi, hiç bir şey yapamayız. Ancak, şunu da söyliyelim ki, yaz boyunca, gerektiği gibi çalışılamadığı için bu fikir ayrılığı meydana gelmiştir. İnancım budur."**

Minnetullah Haydaroğlu, **"Halka sosyalist bilinci nasıl vereceğiz? Üstyapı meseleleriyle halktan alkış toplamak mümkün. Fakat kuş gibi uçarak gidip kurduğumuz örgütler kuş gibi yıkılıyor. Tüzük ve program, o günlerin siyasi şartları altında hazırlanmıştır. Örgütümüze sosyalist ideolojiyi vermek zorundayız. Parti'de toplanan birkaç sendikacı ve birkaç aydınla bu iş yürümez. Biz, kişilerin ardından mı, yoksa fikrin, ideolojinin ardından mı gideceğiz?"** dedi.

Nihat Sargın kısa konuştu: **"Mesele kişisel değildir. Parti'den şahsen hiçbir şey beklemiyorum. Cesaret, kendi kendine karşı olabilmektir. 'Adam yemek', 'partiye dinamit koymak' gibi ithamlardan sonra meselenin buraya kadar getirilmesi gerekiyordu. Böylece Teşkilât, 'ben de varım!' demiştir. Bu, partimiz için sıhhat alâmetidir."**

"Beşler"in içinde en sert konuşmayı Şaban Erik yaptı: **"Mesele, Başkan arkadaşın kişisel yönetime kaymasından, birtakım konuşmalar yapmasından çıkmıştır"** diyen Erik, anlaşmazlığın içyüzünü kendi açısından anlattı, daha çok "hürriyetçi sosyalizm" sözü üzerinde durdu.

"Durum, bana göre, zannedildiği kadar dramatik değildir. Parti vuzuha gitmektedir, parti-içi demokrasi başlamıştır" diyen İdris Küçükömer, anlaşmazlığın nedenini **"kişisellik"**, **"objektif şartların etkisi"**, **"Genel Başkan'ın programı aşmış olması"** olasılığıyla açıklamağa çalıştı ve "Olasılık" teorisi üzerine tatlı tatlı konuştu. Ardından, "temel çelişki" konusuna geçti, Türkiye için temel çelişkinin emperyalizm olduğunu söyledi, **"bu bakımdan, üstyapı meseleleri çok önemlidir. Genel Başkan, bu konuda yeni görüş getirmiştir"** dedi: "tâli çelişkiler"in temel çelişkilerin çözümünde bize yol gösterdiğini, yardım ettiğini öğretti; 1917 Devrimi günlerinin İngilteresi ile Rusyasını bu "yan çelişkiler" açısından karşılaştırdı; ihtilâlin neden İngiltere'de değil de Rusya'da patlak verdiğini anlattı; Parti Programı'nın yetersizliğini belirterek mikrofondan ayrılmak zorunda kaldı.

MEHMET ALİ AYBAR KÜRSÜDE

İkibuçuk saat konuşma hakkı tanınan Mehmet Ali Aybar, alkışlar arasında kürsüye geldi. Söze, **"TİP, sosyalist bir partidir. TİP, Türkiye'ye özgü bir sosyalist partidir"** diye başlıyan Aybar, açış konuşması doğrultusunda, eleştirileri eleştiren, uzun, birleştirici, yer yer kırgın, bazı suçlamalara üzüldüğünü duyuran bir konuşma yaptı. Özetle şöyle dedi:

"Tüzük ve programımızın başka sosyalist partilere göre birtakım özellikler taşıdığı bir gerçektir. Evvelâ, sosyalizme gidiş yolunu programımız bize özgü olarak çizmiştir. Halkın oyu ile iktidara gelen emekçi sınıfların partisi, kendisine halk teveccüh etmeyecek olursa iktidardan düşecektir.

Biz, seçimle işbaşına gelip seçimle ayrılacağız, derken, toplumumuzun bir özelliğini gözönünde bulunduruyoruz. Bu özellik de, emekçi sınıflarımızın oy hakkına başka memleketlerde pek emsali görülmemiş bir sebat ve heyecanla ve kıskançlıkla sahip çıkmış olmasıdır. TİP oyların büyük çoğunluğunu alıp iktidara geldikten ve emekçi sınıflarını iktidara getirdikten sonra, programı açısından yapacağı temel dönüşümler neticesinde emekçi sınıf ve tabakalar TİP'ten başka partiye oy vermeyecektir. Bir başka özellik de, programımızın emekçi sınıfların iktidarını bir bütün olarak mütalâa etmesidir. Emekçilerin bir nevi organik koalisyonu biçiminde tecelli eden bir iktidar düşünülüyor. Bu da temel çelişimizin bize özgü bazı belirtileri, gerçek, somut belirtileri olmasından ileri geliyor.

Birinci milli kurtuluş savaşını verdik, fakat milli kurtuluş savaışımızın meyvelerini elimizde tutmasını beceremedik. Birinci milli mücadele, gayet keskin, herkesi bilinçlendirebilecek, herkesin silaha sarılmasını sağlayabilecek bir sertlikle yurdumuzun üstüne çökmüştü. İkinci milli kurtuluş mücadelemizde halkı bilinçlendirmek, örgütlemek zordu. Kaldı ki, netice almak için tutulacak yol da son derece çapraşıktır. İçimizde Amerikan üsleri, NATO üsleri var. Bunun yanında birtakım malî ve iktisadî ilişkiler var ki, bunları üsler gibi, 6. Filo'nun gemileri gibi hemen görüp kavramak mümkün değildir. İkinci milli mücadelede zaferi kazanmak için mutlaka bu aracıları etkisiz hale getirmek gerekiyor. Sosyalizmimizin zafere ulaşması, emperyalizmin ve uluslararası kapitalizmin yenilmesine bağlıdır. İkinci Büyük Kongremizin kararları, emperyalizme karşı mücadele yollarını bir bir tayin etmiş ve sıralamıştır. Demek ki, bizim sosyalizmimiz, özellikler gösteren bir sosyalizmdir. Sosyalizme gidiş yolu itibariyle özellikler gösteriyor. Sosyalizmi gerçekleştirecek sınıflar bakımından özellikler gösteriyor. İktidara geldikten sonra bir anda sosyalizme geçmek mümkün değildir. Karma ekonomi devam edecektir. Yalnız, karma ekonomi merkeziyetçi bir plâna tâbi olacaktır. Demokratik yollardan olacaktır.

Sosyalist teoride altyapı - üstyapı ilişkilerinin ağır bastığını görüyoruz. Altyapı üst yapıyı belirler. Üst yapı da altyapının gelişmesini ya hızlandırır, ya yavaşlatır. Bu, ötedenberi sosyalist kitaplarda yer alan bir husustur. Ama tecrübeler göstermiştir ki, altyapı değişiklikleri olduğu halde, uzun zaman, üst yapı müesseseleri değişmiyor. Sosyalist düşünürler şimdi yeni yeni bu meseleye eğiliyorlar. Üstyapı müesseselerinin öyle gölge müesseseler olmadığı sonucunu çıkartmağa başlıyorlar. Üstyapı müesseselerinin uzun ömürlü olmasının yanısıra, bir başka husus da keşfedilmeğe başlandı. Üstyapı, altyapıyı etkiliyor. Bir nevi bağımsız faktör olarak mütalea edilmiş bulunan altyapının, aslında üstyapı müesseseleri tarafından belirlendiği ortaya çıkıyor.

Temel çelişi olan emek - sermaye çelişisi, toplumlara göre türlü biçimler alabiliyor. Meselâ Türkiye'de bu çelişinin kutupları: bir tarafta Amerikan emperyalizmi, milletlerarası kapital, onun aracısı olan sınıflar, kompradorlar, ağalar, bürokratlar, toprak ağaları, öte tarafta işçi sınıfı, topraksız köylüler, az topraklı köylüler, zanaatkârlar, küçük esnaflar, şu veya bu şartlar altında geniş anlamda emekçi sınıfların heyeti mecmuası...

Temel çelişi, bir süre sonra ikinci derecede bir çelişi haline gelebilir. Hangisi temel çelişidir? Bunu ancak, zamanın şartları belirler.

Üstyapıda da ülkemize özgü değişiklikler var. Partimizin stratejisinin bunun üzerine oturtulması gerektir. Anadolu halkı zulümden şikâyetçidir. Halkın zulümden kurtulma azmini, hürriyet azmini dile getirdiği takdirde TİP güçlü bir silâh kazanmış olacaktır.

Bugün Türkiye'de hürriyetçi sosyalizm sözünü etmenin ne gereği vardır? Büyük gereği vardır. Vatandaşlarımızın haysiyetlerine son derece bağlı, hattâ ekmek parasından, maddeten sömürülmelerinden daha çok bağlı olmalarından ötürü... Temel yapı değiştirildiği zaman hürriyetler gelecektir, diyorlar. Kendiliğinden gelmez hürriyetler. Bunu söylemek bilimsel değildir. Sosyalizm kurulduktan yarım yüzyıl sonra da hürriyet olmayabilir. Onun da tedbirini almak lâzımdır. Hürriyetçi bir yoldan kurmak gerektir sosyalizmi. Sosyalizmin özündeki hürriyet, şartlar tamam olunca çiçeklenir. Bütün dünya sosyalistleri bu problem üzerine eğiliyor, yeni yeni kitaplar yazıyorlar. Genç kardeşlerimizde allerji yaratmış da olsa, bu hürriyetçilik probleminin bizim için büyük problem olduğunu belirtmeyi borç bilirim. Bir büyükleri, bir yaşlıları, eski bir öğretmenleri olarak..

'Sosyalistim' diyen kişi, taassubu bir tarafa iten kişidir. Çünkü sosyalizm, devamlı devrim demektir. Bir gerçek sosyalist devamlı devrim içinde olduğu takdirde taassuba sapmaz. 'Proudhon'u nasıl tavsiye edersin?' sorusu da şimdi aydınlığa çıkıyor. Sadece Proudhon değil, bütün yazarları okumak lâzımdır. Bilhassa halkın bilinçlendirilmesine çok önem vermiş bir müellifin eserinden bahsetmiştim: Rosa Luxemburg'un eserini gençlerimiz okumalıdırlar. Bilinçlendirme meselesine nasıl bir açıdan bakmıştır, sonra nasıl haklı çıkmıştır, gençlerimiz öğrenmesin mi?

İşçi sınıfına kendi sınıf durumunu anlatmak, sosyalistler için bir görevdir. Ancak bu bilinç verme, bir alış - veriştir aslında. İşçi sınıfına bilinç verirken biz de ondan birtakım şeyler öğreniriz. Ama profesyonel bir kadro 'ben emekçilere yukarıdan bilinç veririm' dedi mi ve bürokrat bir düzen içine girdi mi, o zaman emekçi sınıflarla onu temsil edenler arasında ister istemez bir kopma olur ve bu son derece tehlikeli bir şeydir.

Sosyalist toplumlarda eğer sosyalizmin uygulaması kötü sonuçlar vermişse sebeplerini göstermeğe çalışacağız. Yoksa sosyalist olarak vazifemizi yapmamış oluruz, bazı problemleri çözememek durumuna düşeriz.

'Sosyalizmin çirkin yüzü var mı ki, güler yüzü olsun?' diyorlar. Türkçeyi yanlış bilmiyorsak, sosyalizmin yüzü zaten güzeldir, bunun mefhum-ı muhalifinden çirkin yüzlü sosyalizm vardır sonucunu çıkarmak insaflı bir tutum olmaz. Kaldı ki, uygulamalarda sosyalizmin güler yüzüne gölge düşürüldüğü bir gerçektir. Getireceğimiz sosyalizmin yüzüne gölge düşürülmeyeceği üzerine şimdiden halka teminat vermek zorundayız."

Aybar'ın konuşması, alkış uğultusu arasında sona erdi. Salondakilerden çoğu, "Aybar, Kongreyi sürükleyip götürdü" dedi. Bu, ertesi gün yapılacak seçimleri Aybar'ın kazanacağını gösteriyordu. Nitekim öyle oldu. Dördüncü gün toplantısını Çırağan salonunda yapan Kongre, seçimlerde ağırlığını, Aybar'ın bulunduğu listeye koymak suretiyle eğilimini belli etti. 41 kişilik Genel Yönetim Kurulu'na, muhalif listeden sadece Sadun Aren, Şaban Erik ve Yılmaz Yazoğlu girebildi; ötekiler çoğunlukla yedek üyelikleri aldılar.

H.K.

sorunlar

yabancılaşma emek-değer teorisi ve fetişizm

jesus ibarrola

çeviren: kenan somer

II. — FETİŞİZM VE YABANCILAŞMA : BİR KAVRAMIN AŞILMASI

"Ekonomik ve Filozofik El - yazmaları"ndan sonra, marksizmin gelişmesi, yabancılaşma kavramının giderek bırakılması biçiminde olacaktır. (Aynı şeyin felsefe plânında da olduğu söylenebilir; ama bu, bizim konumuzla doğrudan doğruya ilgili bir şey değil.)

Bu kavramdan uzaklaşma, teorinin bilimsel karakterinin bir fonksiyonudur: **marksizmin bilimsel** karakteri arttığı ölçüde, yabancılaşma teorisi arka plâna atılmıştır.

Öyleyse şu öneride şaşılacak hiçbir şey yoktur: Marksist düşüncenin bu içsel devinimi (hareketi), yabancılaşmanın esas olarak marksizm - öncesi, hegelci, az çok ideolojik kategorilere bağlı olduğunu gösteriyor.

Üretim Biçimlerinin Keşfi : Alman İdeolojisi

Bu süreç, "Alman İdeolojisi"nde daha açıktır; ama Marx'ın ekonomi politik konusundaki en bilimsel yapıtında, "Kapital"de kendini parlak bir biçimde gösterir.

Alman İdeolojisi'nde Marx, artık öznel karakterde bir yabancılaşma teorisi değil, bir "üretim biçimleri teorisi" hazırlıyor. İlk olarak, kesin bir biçimde, sınıfların varlığını belirterek çeşitli üretim biçimlerini tahlil ediyor. Eksik bir şekilde de olsa, tarihsel maddeciliğin büyük ilkeleri bu yapıtta ifade edilmiştir, Gelişmenin bellibaşlı evreleri betimlenmiş ve kısmen açıklanmıştır: Üretkenliğin arttırılması faktörü olarak, iş - bölümünün önemi apaçık ortaya konmuştur. Aynı şekilde, komünizm de, artık soyut ve zaman - dışı (intemporel) bir biçimde değil, somut ve pratik terimlerle tanımlanmıştır.

Evet, Alman İdeolojisinin ereği, 1844 El - yazmaları gibi, kapitalist sömürünün iç - yüzünü ortaya çıkarmak değildir. Bu bakıma, yabancılaşmış çalışma teorisinin henüz bırakılmadığını kabul etmek gerekir. Nedir ki, Marx burada genel olarak klâsik iktisatçılara, özellikle -birçok yanlış yanlarını düzelterek- Adam Smith'e dönüyor.

Bu dönüş, yabancılaşma teorisinin çok derin bir dönüşümü sonucunu verdi. Bir yandan Marx, açıkça, terimin uygun olmadığını, kavramın özüyle biçiminin birbirine tam uymadığını, başka bir deyişle, eski bir biçim altında yeni bir özü ifade ettiğini söylüyordu. Yabancılaşma kavramıyla hegelcilik arasındaki bağlılık (filiation) burada açıkça ortaya çıkarılıyordu: "Bu 'yabancılaşma', (filozoflar anlasın diye kullanıyorum bu sözü) (1)..." Bilimsel bakımdan, artık bu zaman aşımına uğramış kavramı kullanmağa ihtiyaç yoktur. Hâlâ bu kavramı kullanan "filozoflar", böylece "genç Marx"da, dolayısıyla geniş ölçüde aşılmış bir ekonomi teorisinde kalmış olduklarını gösteriyorlar.

Kavranması gereken şey, bu yeni özdür: Aslında Marx'ın betimlediği şeyin adı, henüz bu adı vermiş olmasa da, fetişizm'dir.

İş - bölümü, insan çalışmasının üretkenliğini büyük ölçüde arttırarak, insanlar arasında bir iş - birliği kurulmasını sağlamıştır. Bu temel üzerinde, artık bireysel değil, kendini çabucak toplumsal bir güç olarak gösteren toplumsal bir üretim gücü yaratılmıştır. İşte insanların eyleminden doğan bu güç, onlara özerkli (autonome), yabancı bir güç gibi görünecektir: "Bu üretici güç (sosyal kuvvet) onlara, nereden gelip nereye gittiğini bilmedikleri ve dışlarında mevcut olan bağımsız bir kuvvet olarak görünür (2)."

Bu gücün, insanların gözüne, kendi birleşmelerinden doğmuş kendi öz güçleri olarak görünmemesinin nedeni, onun doğal, bilinçsiz ve istenmeden (gayrı iradî) ortaya çıkmış olmasıdır.

Demek ki, bu ikiye bölünmüşlükte gizli (esrarlı) hiçbir şey yok: Bu durum, üretim güçlerindeki gelişme derecesinin güçsüzlüğü ve insanların, toplumsal ve doğal olaylara egemen olmakta karşılaştıkları güçlüklerden doğuyor.

Burada ağırlık, yoksunlaşma (dépossession) ve elindekileri yitirmeden (dessaisissement), kendini yitirmeden çok, özerklik ve egemenlik üzerinde bulunuyor. Bu ege-

menliği kavramak için, herhangi bir insan tabiatı tasarlamağa hiç de ihtiyaç yoktur. Sorunun bu biçimde konması, yabancılaşmış çalışmadan söz ederek konmasından çok daha bilimseldir. Burada, eşyanın insan üzerindeki egemenliğinin, insanın doğa ve toplum üzerindeki egemenliğiyle ters orantılı olduğu düşüncesi ifade ediliyor. Çalışmanın işçinin dışında, ona yabancı olduğunu söylemek, ancak ahlâkçıl bir kapitalizm görüşüne (kapitalizmi ahlâkçı olarak tahlile) götürebilir. Kapitalizm, çalışma "yabancılaşmış" olduğu için değil, tersine, bu üretim biçimi, üretim güçlerindeki devrimci gelişmelere katkıda bulunduktan sonra, artık bu güçlern gelişmesine bir fren, ciddi bir engel olduğu için, dahası, zenginlikleri ve insanları tahrip eden bir faktör durumuna geldiği için ortadan kalkacaktır.

Eğer bu böyle ise, fetişizm kavramı, nesnel, bilimsel, hiçbir ahlâkçıl renk taşımıyan bir kavramdır. "Alman İdeolojisi", bu yönde büyük bir adım atıyor.

Meta ve Fetişizm: Kapital

Ama bu kavram asıl "Kapital"de geliştirilecek, orada seçkin bir yer tutacak; özellikle üretim biçiminin, genel olarak piyasa için üretimin (production marchande) bazı yönlerini bilimsel bakımdan karakterize edecektir.

"Kapitalist üretim biçiminin egemen olduğu toplumların zenginliği, kendini 'uçsuz bucaksız bir emtia birikimi' şeklinde gösterir. Bundan ötürü, bu zenginliğin ilkel şekli olan meta'ın tahlili, araştırmalarımızın başlangıç noktası olacaktır (3)."

Gerçekten, Marx, Kapital'de, meta'ın dönüşümlerini (transmutation) inceliyecektir.

Meta, aynı zamanda, hem "sahip olduğu özelliklerle, herhangi türden bir insan ihtiyacını karşılıyan" bir şey, hem de, başka ürünlerle belirli oranlarda mübadele edilen, bunun için değişim değerine sahip olan bir üründür. Meta'da varolan bu ikili değer, yâni nitel (qualitatif) karakterdeki kullanım değeriyle nicel (quantitatif) karakterdeki değişim değeri, çelişik bir birlik meydana getirir: Meta, satıcı için (değişimin 1. kutbu) sadece bir değişim değeridir ve sadece bir değişim değeri olabilir; oysaki alıcı (değişimin 2. kutbu), onu sadece kullanım değeri için satınalır.

Marx, bütün metaların insan çalışması ürünü olduğunu gösterir. Somut, özel, farklılaşmış çalışma, kullanım değerine dönüşür; en genel yönüyle (adale ve sınır gücü harcaması olarak) tasarlanan soyut çalışma ise, değişim değerine dönüşür. Eğer meta'lar birbiriyle belirli oranlarda mübadele edilebiliyorlarsa, bunun nedeni, onlardan herbirinin, birbiriyle karşılaştırılması mümkün ortak bir soyut çalışmanın belirli bir miktarını temsil etmesidir. Meta'ları mübadele etmek, aslında insan çalışmasını mübadele etmektir.

"Meta'lar kullanım - değerleri olarak, her şeyden önce, birbirinden farklı niteliklerdir; değişim - değerleri olarak ise, ancak birbirinden farklı nicelikler olabilirler (4)."

Bu insan çalışması, üreticilerin, yâni doğal verileri insan ihtiyaçlarını karşılıyacak hale dönüştürenlerin, özgül (spécifique) bir eylemidir. Öyleyse değişim, aslında üreticileri birbiriyle ilişki haline getirir, toplumsal ilişkileri, insanlar arasındaki ilişkileri ifade eder. Gerçekte, üreticiler arasındaki bu ilişkiler, eşyalar arasındaki ilişkiler altında gizlenir. Değişime soyut olarak bakılırsa, âdeta her meta'ın: "Ben filânca meta'dan şu kadar ederim", ya da, "Ben falanca meta'ın içinde şu kadar bulunurum" demek gücüne sahip olduğu sanılabilir.

Fetişizm sorunu (yabancılaşma değil), ancak -Marx tarafından Kapitalin I. Kısmında uzun uzun açıklanan- bu öncüllere dayanılarak incelenebilir.

Çalışma ürünleri, meta şeklini alır almaz fetişleşirler; Marx tarafından öne sürülen esas tez budur. Neden meta "gerçekte son derece güç anlaşılan metafizik incelikler ve teolojik süslerle dolu bir şeydir (5)?" Bir kullanım değeri olduğu için mi? Asla! Bunun tek sebebi, "üreticilerarası ilişkilerin, emek ürünlerinin toplumsal ilişkileri şeklini almaları"dır (6).

Öyleyse fetişizm, toplumsal bir ilişkinin, eşyalar arasında bir ilişki haline değişimi olarak tanımlanabilir: "Burada, insanların bizzat kendi aralarındaki toplumsal ilişkinin, onların gözünde nesneler arasında varolan hayal ürünü bir ilişki şekline girmesinden başka bir şey olmamaktadır (7)."

Meta fetişleşiyor; çünkü özerkli bir hayat kazanarak kendinde nesnel özellikler taşıyormuş gibi görünüyor ve böylece yaratıcılarının, kendisini meta olarak neyse, o yapmış olanların elinden kaçıyor. Meta, bir yandan, üreticilerin, tüketici olarak insanî ihtiyaçlarını doğrudan doğruya karşılamağa yetkin bir zenginlik, bir yandan da, başka zenginlikleri elde etme aracı, üreticinin insanî varlığını gerçekleştirme aracı olarak, ikili bir sıfatla fetiştir.

Her ne kadar meta'ın fetiş karakteri, genel olarak, değişim gerçekleşir gerçekleşmez kendini gösteriyorsa da, bu karakter en yüksek derecesini, paranın ortaya çıkmasıyla bulur. Piyasa için üretim biçiminin fetişizmi, kendini en iyi, para aracıyla ifade eder.

Aslında genel bir değer ölçüsünden, farklı kullanım değerlerine sahip meta'lar arasında bir aracıdan başka bir şey olmayan para, zenginliğin her şeye kaadir soyut simgesi haline dönüşür. Peşinden koşulan, elde edilmek için can atılan, bütün insan hayatının kendisine bağlı olduğu bir şey durumuna gelir.

Meta'ın genel ifadesi olan para, bundan ötürü en güçlü fetiştir: İnsanları boyunduruğu altına alır, onları kul köle eder. İnsanların toplumsal eyleminin yarattığı para, yaratıcılarının karşısına dikilir.

Bu kısa tahlil gösteriyor ki, fetişizm olayı, meta ve paranın özü iyice bilinmeden, küçük mübadele üretimi ve mübadele üretiminin (piyasa için üretim - la production marchande) en yüksek derecesi olan kapitalizm iyice bilinmeden kavranamaz. Fetişizm, esas olarak emek - değer teorisine dayanır; emek - değer teorisi olmadan kavranması mümkün değildir.

Demek ki, Marx tarafından gerçekleştirilen değişiklik çok büyüktür: Bu değişiklik, klâsik iktisatçılardaki emek-değer teorisinin diyalektik bir aşmasına (dépassement) dayanıyor. Klâsiklerin emek - değer teorisi, birinci zamanda -yâni yabancılaşma teorisinin üste çıktığı zamanda- olumsuzlanmış, sonra, ikinci bir zamanda -yâni "Kapital" zamanında- tekrar ele alınmış ve aşılmıştır (bireşim, synthèse).

Öyleyse, ardarda gelen iki uğrağın (moment) yansısı olarak, iki teori arasında derin bir fark vardır.

Yabancılaşmış çalışma teorisi, üreticiyle ürün, işçiyle kapitalist arasındaki ilişkileri, **doğrudan doğruya, araçsız olarak** ifade etmek istiyordu. Fetişizm ise, tam tersine, ancak eşyalar arasındaki ilişkilerin, meta'ın kullanım değeriyle değişim değeri arasındaki çelişik birliğin gerçek özünün tahlilinden sonra bulunabilir: İnsanlar arasındaki ilişkiyi ne şekle büründüğünü anlamak için, M - P - M (Meta - Para - Meta) ilişkisini aydınlatmak gerekir. Elbette bu ikinci tutum çok daha bilimseldir. Bu tutumda fenomenolojik, kişisel yaşantıya dayanan hiçbir şey yoktur. İşin içyüzünü ortaya çıkarmak için dış görünüşlerden hareket edip kanunlara yükseldiğine göre, esas olarak nesnel bir karaktere sahiptir.

Öbür yandan, bu tutumda bütün ahlâkçıl bozulmalar (ekonomik sorunların daha çok ahlâk açısından tahlili), zorunlu olarak ortadan kalkmıştır. Çünkü fetişizm, insan tabiatında bulunan bir şey değildir; her şeyden önce yoksunlaşmayla (dépossession), bir "insan tabiatının yitirilmesi"yle değil, toplumlardaki gelişmenin belirli bir evresinde kaçınılmaz duruma gelen aldanış (mystification) ve egemenlikle (domination) tanımlanıyor. Bu nesnel, özgül aldanışın, yâni fetişizmin nedeni, insanlar arasındaki ilişkilerin saydam, kolay anlaşılır olmayışıdır. Fetişizm, önce nesnel mülkiyetin ve buna dayanarak sınıfların varlığını, sonra da, insanlığın doğa ve toplum üzerinde hiçbir egemenliği olmadığını ifade eder.

Meta'ın etki alanı (sphère) büyüdükçe, fetişizm alanı da büyür, artar. Bundan ötürü, kapitalist üretim biçimi çerçevesinde, meta - ürün fetişizmine meta - çalışma gücü fetişizminin eklenmesinde anlaşılmıyacak bir şey yoktur: Böylece, çalışma gücü fiyatından başka bir şey olmıyan ücret, **çalışmanın fiyatı** gibi görünmekte; işçilerin sömürülmesinden gelen kâr, -sadece değişken sermayeden değil- **bütün** sermayeden geliyor sanılmaktadır.

Fetişizm, kapitalist üretim biçiminin iliklerine işlemiştir. Bununla birlikte, sosyalist devrimle fetişizmin tamamen ortadan kalkacağına da inanmamak gerekir. Eğer Marx izlenir ve onunla birlikte, piyasa için üretimle fetişizm arasında zorunlu bir ilişki bulunduğu kabul edilirse, sosyalizmde de piyasa için üretim süreceğine göre, her ne kadar çok hafiflemiş ve ortadan kalkma yolunda da olsa, sosyalist devrimden sonra da fetişizmin var olacağı anlaşılır.

Ne yandan bakılırsa bakılsın, fetişizm, nesnel karakterde bilimsel bir kavram olarak görünüyor. Bu kavramın, Marx'ın gençlik yapıtlarında ifade edilmiş olduğu şeklindeki yabancılaşma kavramıyla hiçbir ilgisi yoktur.

Marx'ın "Kapital"de yabancılaşma teorisini bırakmış olması da bunu doğruluyor. Yabancılaşma kavramının izlerine sadece, III. Kitap'ta (Cilt'te), işçinin çalışma şartları karşısındaki durumunun tahlil ve bu durumun işçiye tamamen yabancı olduğu tesbit edildiği parçada rastlıyoruz (8). Zaten Marx, yabancılaşmadan söz ettiği zaman, çoğunlukla bu kavramın hukuksal anlamını, yâni belirli bir malın bir kimseden bir başka kimseye geçişini kastediyor.

SONUÇ

Çoğunlukla söylendiği gibi, marksist düşüncenin gelişmesi de diyalektik bir biçimde olmuştur: Bu gelişmede hem süreklilik vardır, hem de süreksizlik. Sadece süreklilikten söz etmek, nitel (qualitatif) değişiklikleri yadsımak ve emek - değer, fetişizm, artı - değer gibi bilimsel kavramlarla, yabancılaşma, yabancılaşmış çalışma v.s. gibi az çok ideolojik kavramları aynı çuvala koymak sonucunu verebilir. Ağırlığı sadece gelişmenin süreksiz yönleri üzerine vermek ise, marksist düşüncenin oluşmasını (génèse) kavramayı imkânsız kılar.

Öyleyse, "genç" Marx'ı burjuvaziye bırakmak asla söz konusu değildir. Çünkü o, burjuvaziye ait değildir. Ama bu böyledir diye de, genç Marx'ı, olgunluk döneminin Marx'ı karşısına çıkarmak gerekmez.

Marksist teori, ekonomi konusundaki en yüksek gelişme ve uyarlılık derecesine ancak "Kapital"de varmıştır. Fetişizm kesin, düzenli, bilimsel bir bütün'ün bir parça'sıdır. Yabancılaşma için aynı şey söylenemez. Bu terimi ekonomik tahlillerde kullanmamak gerekir; çünkü sadece karışıklık getirebilir; çünkü sadece, bilim zararına ideolojiyi yayabilir.

Geriye, bu kavramın felsefede nasıl bir anlam ve yarar taşıdığını bilmek kalıyor. Bu konu tartışılabilir.

---

(1) K. Marx - F. Engels, "Alman İdeolojisi", Çeviren: Selâhaddin Hilav, Sosyal Yayınlar, 1968 İstanbul, s. 61 - 62.

(2) K. Marx - F. Engels, "Alman İdeolojisi", a.g.e., s. 61

(3) Karl Marx "Kapital", Çeviren: Mehmet Selik, Cilt I, Kitap I, Sol Yayınları, Ankara 1966, s. 23. (M. Selik'in Almanca aslından yaptığı çeviriyi, bize daha açık gibi görünen Fransızca çeviriden yararlanarak, hafifçe değiştirdik. "Le Capital", Livre I, Tome I, Editions Sociales, p. 51 - K.S.)

(4) Karl Marx, "Kapital", Çeviren: M. Selik, a.g.e., s. 27

(5) Karl Marx, "Kapital", Çeviren: M. Selik, a.g.e., s. 76.

(6) Karl Marx, "Kapital", Çeviren: M. Selik, a.g.e., s. 78.

(7) Karl Marx, "Kapital", Çeviren: M. Selik, a.g.e., s. 78 - 79

(8) Karl Marx, "Le Capital", Kitap III, Cilt I, s. 103. (Bu Kitap -cilt-, M. Selik tarafından Türkçeye çevrilmiş, fakat henüz yayınlanmamıştır - K.S.)

iktisadî kalkınma seferberliği II

dr. beşir hamitoğulları

II. TÜRKİYE'NİN GERİ KALMIŞLIĞININ NEDENLERİ

Yeryüzünün çeşitli kesimlerinde, tarihin değişik aşamalarında, güçlü devletler, büyük imparatorluklar kurmasını bilen ve bugün, yıllarca egemen olduğu ülkelerden bile daha gerilerde bulunan ulusumuzun, 44 yıllık Cumhuriyet rejimine rağmen, 1968 yılında neden halen iktisaden az gelişmiş olduğu sorunu, tarihsel akış içinde sayısız nedenlere bağlanabilir. Bu geri kalmışlığın tüm nedenlerini -ayrıntılarına inmeden- iki kısımda derlemek mümkündür. Geçerli gibi görünen iki nokta şudur:

1) Yaşanılan Çağı Tüm Akımlarıyla Birlikte İzleyip Kavrayamamak:

Değişen koşulların ortaya çıkardığı yeni unsurların kurduğu ortama ayak uyduramamak; kısaca, değişen çağların sürekli gerisinde kalmak ve ülkeyi bu yeni koşulların çizdiği yeni yörüngelere oturtamamak. Örneğin: Matbaa, icadından 275 yıl sonra ancak bize gelebilmiştir. Yeni kıt'alar, yeni ülkeler keşfedilirken, rönesanslar, reformlarla diğer ülkeler, köhnemiş yapılarını yenileştirip güçlenirken, kendi kabuğu içinde, çağ değiştiren dünyadan habersiz olarak sıkışıp âtıl kalmak, Osmanlı İmparatorluğunun kurtulamadığı bir niteliğiydi. 18. yüzyılda gerçekleştirilen I. Endüstri İhtilâli ile çağımızın hızla girdiği otomasyon, elektronik, atom gibi II. Teknolojik İhtilâlin ve bunun doğurduğu yeni gereklere uyamamak, çağdaş yaşayışın dışında kalmak... "Artık askerî tümenlerle hammadde ya da sermaye gibi şeyler bir kudret ölçüsü ya da aracı olmaktan çıkmıştır. Fabrikalar bile bu gücün sadece gözle görülebilen birer belirtisinden başka bir şey değildir. Çağdaş güç demek, yaratma yeteneği, yani teknoloji demektir. İşletilecek kaynaklar, artık kafalarda aranmalıdır (1)."

Teknolojik gelişmenin çağımızda ulaştığı aşamaya değil ülkemizin yükseltilmesi, bu teknolojinin, ülkemizde kullanılabilecek kısımlarının yurdumuza ithali bile alabildiğine gecikmekte ve çoğu kez, bu doğrultudaki ithal başlayınca, aynı konuda bir başka teknolojik buluş çıkarak, ilk buluşu eskitmektedir.

2) Fırsatları değerlendirememek:

Ülkemizde her devrenin ortaya çıkardığı ve iktisadî kalkınmaya dayanak olabilecek "iktisadi kaynaklar"ı, gerektiği ölçüde ekonomik düzlemde "patlatamamak", harekete geçirememek; kısaca ulusal problemleri, yerli yapının özellikleriyle birlikte kavrayacak nitelikte bir iktisadî yol, yöntem (sistem) içinde değerlendirememek. Örneğin, sadece Cumhuriyet devri ele alınırsa:

a) 1939 - 1945 yılları arasında, yüzlerce milyonu aşan çok değerli bir döviz rezervinin âtıl bırakılması, verimli yatırımlara yöneltilmemesi;

b) 1950 - 1960 yılları arası ele geçirilen olağanüstü bazı olanakları, yeteri ölçüde ve gerektiği gibi değerlendirmeden israf etmek;

c) Günümüzde memleketin en çok sahip olduğu olanakları, tam ve rasyonel olarak işletememek, v.b.

Gerçekten, 1968 Türkiyesi de yakasını, bu, âdeta geleneksel olmayı da aşan ve bir nevi alınyazısı haline getirilen alışkanlıkların geriletici, duraklatıcı etkisinden kurtaramamıştır. Çoğu kişinin sandığının tersine, bugün Türkiye'de iktisadî kalkınmayı frenleyen en güçlü dar boğaz ne "parasızlık" denilen yetersiz sermaye birikimi, ne de tasarruf yetersizliğidir. Bu konuda temel sorun, Türkiye'nin bol oranda sahip olduğu iktisadî kaynakları, kıt ölçüde sahip olduğu diğer olanaklara ekleyerek en rasyonel ve verimli tarzda kullanabilme yol ve yöntemlerini gösterecek ve uygulayacak yetişmiş insan gücünün yetersizliğidir.

Bugün, yurdun iktisadî kalkınmasını hızlandırıp gerçekleştirmek için, ülkemizin sahip olduğu bütün kaynakları, plâna rağmen, en iyi şekilde ve yeterince kullandığımızı iddia etmek mümkün değildir. Sulama, enerji, ulaştırma gibi alanlarda kullanılması mümkün olan yurt ırmakları boşu boşuna denizlere, hem de vatan topraklarının en değerli özünü taşıyarak akmakta; toprak reformu yapılamadığı için topraktan alınabilecek yüksek verim son derece düşük kalmakta; halkımız, özellikle protein besini bakımından açlık düzeyinde bir yaşantı sürdürmesine karşın, bol miktarda kıyılarımıza vuran ve boğazlardan geçen balık sürüleri, yeteri ölçüde yakalanamadan, karasularımızdan serbestçe geçebilmektedir.

"Su kaynaklarımızın potansiyel gücünün 60 milyar kilovat saat olduğu sanılmaktadır. Günümüzde bunun ancak yüzde 4'ünden faydalanılabilmektedir. Taş kömürü rezervimiz 1 milyar 300 milyon ton iken 7,5 milyon tonu ancak çıkarılabilmekte; linyit rezervimiz 970 milyon ton olup, sadece yılda 9 milyon tonu çıkarılabilmektedir. Petrol rezervimiz 80 milyon ton olmasına rağmen, çıkarılabilen 2 milyon tondan ibarettir (2)."

Özellikle şu anda iktisadî kalkınmaya büyük ölçüde katkıda bulunması gereken ve onun temel direklerinden biri olabilecek, çok değerli bir üretim unsuru olan ve bu incelemede asıl konumuzu teşkil eden insan-gücü dahi değerlendirilememektedir.

Nüfus ile iktisadî kalkınma arasındaki organik ilişkiler çerçevesinde, insan-gücü sorunu, memleketimizin kendine özgü koşullarında iktisadî kalkınmanın stratejik değişkenini teşkil etmektedir. Buna rağmen, alışılmış klâsik şekli dışında, I. ve II. Beş Yıllık Kalkınma Plânlarında yer almayan; gerek bu plânların, gerekse son bütçenin Parlâmentoda tartışıldığı sıralarda bir tek milletvekilinin bile değinmediği ve bugünkü şekliyle ekonomik baskılar doğuran ve daha ilerde sosyal - ekonomik bunalımlar yaratabilecek olan, halbuki bir başka organizasyon içinde iktisadî kalkınmayı hızlandırabilecek, çok değerli bir üretim unsuru olan âtıl iş-gücünün iktisadi kalkınma için seferber edilmesi son derece önemli bir konu olarak ortada durmaktadır.

III. İKTİSADÎ SEFERBERLİĞİN NEDENLERİ

Ülkemizin genellikle sahip olduğu bütün iktisadî güçleri ve özellikle âtıl iş-gücünü harekete geçirme mecburiyetinde olmasının, bir diğer değişle, bir iktisadî seferberliği gerçekleştirmesinin zorunluluğunu iyice kavrayabilmek için, 1968 Türkiyesinin çözmek durumunda bulunduğu sorunlardan bazılarının boyutlarını hatırlamak gerekir:

34 milyona yaklaşan nüfusuyla Türkiye, çoğunluğuyla kendini yoksulluğun, cehaletin ve hastalığın kahredici pençesinden halen kurtaramamıştır. Aşağıya çıkarılmış bir kaç somut örnek, durumu aydınlatmak için yararlı olabilir.

1) Kalkınma Hızı Yetersizliği

Türkiye'nin, son yıllarda bir değişme sürecine girerek gelişmeğe başladığını belirten göstergeler vardır. Fakat bu gelişme hızı ve biçimi, ülkemizin ihtiyaçları ve olanaklarıyla kıyaslanarak değerlendirilmezse, anlamsız veya az anlamlı olur.

Türkiye'nin sahip olduğu ekonomik kapasiteyle ulusal ihtiyaçlarını diğer kalkınmış ve kalkınmakta olan ülkelerle kıyaslayınca, bugüne kadar gerçekleştirilen kalkınma hızını doyurucu bulmak mümkün olamıyor.

Tablo I, 1953 ile 1962 - 1963 yılları arasında adam başına düşen gelir endeksinin bazı memleketlerde ve Türkiye'de kaç puan kazandığını göstermektedir.

TABLO : I

(Faktör Fiyatlarıyla G. S. Yurtiçi Geliri, Sabit Fiyatlarla, 1955 = 100)

ÜLKE	PUAN
Bulgaristan	63
İsrail	59
İtalya	53
Yunanistan	49
Türkiye	13
Suriye	11

Kaynak : Birleşmiş Milletler 1964 yılı istatistikleri.

Komşu ülkeler içinde, ülkemizin, Suriye dışında, ne ölçüde yavaş geliştiğini, tablodaki rakamlar yansıtmaktadır.

Birçok ülkenin hızlı ve dengeli kalkındığı çağımızda, gerek komşularımızla, gerekse işbirliği yaptığımız ve sıkı ittifaklarla bağlı bulunduğumuz diğer ülkelerle aramızdaki mesafe giderek büyümektedir. Tablo II'de bunu izlemek mümkündür.

TABLO : II

Fert Başına Düşen Millî Gelir, U.S. (1968 yılı)

Ülke	Millî Gelir		Ülke	Millî Gelir	
Türkiye	290	(Dolar)	A.B.D.	3.840	(Dolar)
İtalya	1.180	"	İsviçre	2.480	"
İsrail	900	"	İsveç	2.730	"
İspanya	770	"	Fransa	2.060	"
Yunanistan	690	"	Danimarka	2.320	"
Belçika	1.910	"	Almanya	2.010	"
Kanada	2.670	"	Norveç	2.020	"
İngiltere	1.910	"			

Kaynak : L'Observateur de L'O.C.D.E., No. 32, Şubat 1968.

Oysa, OCDE Kalkınma Departmanı Direktörünün Türkiye hakkındaki bir etüdüne göre, Türk halkına, ayakta durabilmesi için, asgarî yiyecek ve sağlık durumu sağlayabilmenin fiyatı olarak fert başına yıllık 500 - 700 dolarlık bir gelir şart koşulmaktadır (3). Yine bir başka etüde göre (4), OCDE'nin gelişmiş ülkelerinin, fert başına düşen millî geliri 1962 - 1970 yılları arasında, yılda ortalama 75 US Dolar artarak, 1970'de, ortalama olarak, 2500 dolara yükselecektir.

Halbuki Türkiye, yüzde 7'lik bir kalkınma hızı gerçekleştirse bile bu, yılda ortalama olarak 7,5 dolarlık bir artışı aşmadığından, yukarıda adı geçen ülkelerle Türkiye arasındaki gelişme farkı on misli büyüyerek sürecek demektir. Kaldı ki, 1963 - 1967 yılları arası kalkınma hızının gerçekleşme oranı yüzde 6,4'ü aşamamıştır. Fakat, yukarıdaki örneklerin ışığında öngörülen kalkınma hızı gerçekleşmiş olsaydı ve, ilerisi için şüpheli olmakla beraber, gerçekleşse bile, ne gelişmiş ülkelerle aramızdaki farkı kapatacak, ne de biraz ilerde bazılarına değineceğimiz büyük ulusal problemlerimizin çözülerek, ulusumuzun çağdaş yaşayışa kavuşturulmasına yetebilecektir.

Kaldı ki, bugünkü kalkınma biçimi ne sektörler ve bölgelerarası dengeli bir gelişmeyi ve âdil bir gelir dağılımını gerçekleştirebilmekte, ne de halkımızın en zorunlu ihtiyaçlarının karşılanmasına cevap verebilmektedir. II. Beş Yıllık Kalkınma Plânında "tarımsal nüfusun yüzde 68.8'inin tarımsal gelir içindeki payının yüzde 24.8 olduğu, işledikleri tarımsal arazinin 1 - 50 dekar arasında bulunduğu, bu toplum katlarının, kişi başına yıllık gelirinin 485 TL'nı aşamadığı" belirtilmektedir.

Yeteri ölçüde beslenemiyen Türk halkı, yeryüzünün en çok buğday tüketen ulusudur. Yurdumuzda insan başına düşen kalorinin yüzde 71.8'i tahıldan sağlanmaktadır. Yurdumuzda gelir dağılımında büyük farklılıklar bulunduğuna göre, halkın çoğunluğu, ulusal ortalamalarda gösterilen besinleri dahi alamamaktadır.

Türkiye'de yaşıyan nüfusun yüzde 2,5'u veremlidir. Yılda 500 bin anne, istenmeyen çocuk yüzünden düşük yapmakta ve bunun 12 bini bilgisizlik yüzünden ölmektedir (II. B.Y.K.P.).

2) Konut Sorunu

Şehirli nüfusun yüzde 40'ı sıhhî, yüzde 60'ı sıhhî olmayan konutlarda oturmaktadır. Köylülerimiz ise, taş ve topraktan yapılmış izbelerde, hattâ mağaralarda, her türlü medeni tesisten yoksun, ilkel tarzda yaşamaktadır.

Bugün Ankara halkının yüzde 59'u, İstanbul'un yüzde 45'i, İzmir'in yüzde 33'ü, Adana'nın yüzde 45'i, Bursa'nın yüzde 31'i, İskenderun'un yüzde 38'i, Samsun'un yüzde 35'i, Erzurum'un yüzde 35'i gecekondularda yaşamaktadır. Günümüzün kısır tutumu değişmeden sürerse, 1977 yılında şehirlerde yaşayan nüfus 25 milyona yükselecek ve, konut yapımı temposunda değişiklik olmazsa, 12,5 milyon şehirli insan evsiz barksız kalabilecektir.

II. B.Y.K. Plânı dönemi içinde, sadece nüfusu 10 bini aşan şehirlerde, nüfus artışının ortaya çıkarabileceği ek ihtiyacı karşılıyabilmek için 637 bin yeni konut yapılması gerekecektir. Ortalama standart şehir konutunun en az 33 bin T.L.'na malolduğu hesap edilirse, sadece artan nüfusun yarattığı ek ihtiyacı karşılıyabilmek için kabaca 22 milyar T.L.'na yakın paraya ihtiyaç vardır. (D.P.T. raporu ve çalışmaları).

"1965'de büyük şehirlerdeki toplam konut sayısı 3 milyon 430 bindir. Bunun 16 bini çadır, mağara gibi yerlerdir. Mevcut konutların yüzde 59'u sağlam, yüzde 24'ü onarılabilir, yüzde 17'si ise çürüktür. 200.000 konutun ise hiç penceresi yoktur." (Hıfzıssıhha Okulunun Sağlık Bakanlığına sunduğu raporda Türkiye'de 100.000 kişinin halen çadır ve mağaralarda yaşamakta olduğu belirtilmektedir).

3) Köy Sorunu

Türkiye'de köy sayısı (muhtarlık), 35.877'ye, bağımsız yerleşim ünitesiyle birlikte rakam 65.277'ye varmaktadır. Bu köylerin 13.270'i orman köyüdür ve tüm köylerin % 37'sini teşkil etmektedir. Yapılan incelemeler, toplam köy nüfusunun, yaklaşık olarak, % 30'unun ormaniçi veya orman kenarında yaşamakta olduğunu yansıtmaktadır. 5508 orman köyünde yapılan araştırmalar, bu köylerin % 62'sinin bulundukları yerlerde kalkındırılabileceğini, % 38'inin ise, bulundukları yerlerde kalkındırılmalarının mümkün olmadığını göstermektedir. Bunun gibi, 36 bine ulaşan muhtarlıktan ancak 23.000 kadarının elektriklendirilmeye elverişli olduğu anlaşılmıştır (5).

Nüfusumuzun ancak % 36'sı elektrik enerjisinden yararlanabilmektedir. 1.071 kent ve kasabadan 650'sinin ve 35.000 köyden ise sadece 610'unun elektriği vardır. Böylece, memleketimizde elektrikli köy oranı % 1'den bile daha azdır.

1966 yılı sonunda 65 bin köy ve yerleşme biriminin 25 bininin içme suyu yoktur, 19 bininin ise içme suyu yetersizdir (6).

Gerek adıgeçen bu ihtiyaçların karşılanması, gerekse bazı yerleşme ünitelerinin yeniden yerleşmeye tâbi tutulması zorunluğu büyük fonlara ihtiyaç göstermektedir.

Aksi takdirde, en iyi ihtimalle, bugünkü tempoyla, her yıl 500 köyün elektriğe kavuşturulması gözönüne alınacak olursa, mevcut 36 bin muhtarlıktan ancak 23 bin kadarının elektriklendirilmeye elverişli olduğu hatırlanırsa, geriye kalan 22.340 köyün bu gidişle ancak 45 yıl sonra, yani 2012 yılında elektriğe kavuşabileceği gerçeği ortaya çıkar.

4) Yol Sorunu

"60.000 km.'lik yolun 34 bin km.si yaz ve kış, geriye kalanı ise sadece yazın geçit vermektedir. Ve sadece 13 bin km.'lik asfalt yolumuz vardır. Halbuki Türkiye'de 200 bin km.'lik asfalt yola ihtiyaç vardır (7)", "Ve sadece mevcut yolların her zaman geçit vermesi ve standart hale getirilerek asfaltlanması için 18 milyon T.L.'na ihtiyaç vardır(8)."

Köy yolu ihtiyacı ise, 150.000 km.'dir. Yapılmış köy yolu 28.890 km., yalnız geçit veren köy yolu 17.380 km., iz ve patika köy yolu 103.730 km., yapılmış köy yolundan yararlanan köy sayısı 6.635'dir. 22 milyona varan Türk köylüsünün 19 milyonu yoldan, 15 milyonu içme suyundan ve 21 milyonu elektrikten yoksundur (9).

"Köylerimizin, 1965'de % 92'si yoldan, % 67'si içme suyundan, % 98'i elektrikten yoksundur (10)."

5) Okulsuzluk

Bugün, muhtarlık olan 35.877 köyün üçte biri ilkokulsuzdur. Ayrıca, küçük yerleşme ünitelerini de hesaba katarsak, okulsuz toplulukların sayısı 18 bine varmaktadır. 1965 yılında Türkiye'de okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 52 idi. 1967 yılında okuma yazma bilmeyen nüfusun 11 milyon 500 bini bulduğu ve bu gidişle 1977'de bu rakamın 18 milyona yükselme tehlikesinin bulunduğu hesaplanabilmektedir.

DIE'nin yayınladığı 1967 - 1968 geçici rakamlarına göre memleketimizde 7 - 14 yaşlarındaki 6.829.891 çocuktan ancak 4.239.194'ü ilkokula gidebilmektedir. Demek oluyor ki, 2.590.697 çocuk okula gidememektedir. "İlkokul çağındaki 2 milyon çocuğun bugün okulsuz olduğu, T.Ö.D.M.F.'nunca da belirtilmektedir (11)."

"Türkiye'de yaklaşık olarak 8.500.000 hektar sulanabilir arazi bulunmasına rağmen, bunun ancak 1,5 milyon hektarı sulanabilmektedir (II. B. Y. K. P., sh. 60)."

6) İşsizlik

İlerde, üzerinde daha ayrıntılı olarak duracağımız bu sorun, büyük problemler yaratmaktadır. Gerçekten, şu anda ülkemizin sahip olduğu sınırlı fonlar, yetersiz teknik olanaklar, çalışabilecek çağda olanlar için istihdam yeri yaratacak güçten uzaktır. 1967 yılında, tarım sektörü dışında 429 bin, tarımda aralık ayında kullanılmayan iş - gücü 7 milyon 800.000., en faal olan temmuz ayında ise 910.000, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nda dışarıya gitmek için sıra bekliyenlerin sayısı 800 bini aşmaktadır.

7) Dış Ödemeler Dengesizliği

Uzun yıllardanberi kronik olarak açık veren dış ödemeler bilânçosunun son yıllardaki yıllık ortalama açığı, 250 milyon dolar çevresinde dolaşmaktadır. Arttırılamayan ihracatımız ile durmadan artan ithalât ihtiyaçlarının karşılanması için başvurulan dış borçlar giderek ağırlaşmaktadır. İç ve dış borçlar 44 milyara erişmektedir. Sadece dış borçlar 1 milyar 415 milyon dolar tutmaktadır (Cumhuriyet, 12.12.1967). Maliye Bakanı Cihat Bilgehan, "Türkiye'nin döviz ile ödenmesi zorunlu olan dış borcu 1 milyar 319 milyon dolardır (Cumhuriyet, 2 Şubat 1968)" diyordu. Ve 1968 yılı programının gerçekleşmesi için 314 milyon dolarlık bir dış finansmanın gerektiği bildirilmekteydi. T. C. Merkez Bankası'nın yıllık özel raporunda bildirilen 39 milyar 653 milyon liralık borçların 21 milyar 447 miyon lirası yabancı memleketlere olan borcumuzdur, denilmekteydi.

Buna rağmen, büyük ümitler bağlanan turizm, dış ödemeler açığını kapatabilecek bir gelir yaratacak hale gelmemiştir. Yine başlangıçta büyük ümitler yaratan işçi dövizleri meselesi de, öngörülen gelişmeleri izleyememekte, durgun bir aşamaya girdikten sonra, istikrarlı bir durum kazanamamaktadır.

Yeteri ölçüde arttırılamayan ihracat, eklenen bu nedenlerle, Türkiye'de iktisadî kalkınmayı gerçekleştirilebilecek yatırımların ithalâta bağlı olan kısımları, döviz kıtlığından ötürü, gerçekleştirilememekte ve iktisadî kalkınma, döviz yetersizliği darboğazı karşısında duraklamaktadır.

8) Ticaret Filomuz

Ticaret filomuz bile, ulusal ihtiyacı karşılamaz haldedir; "bütün iddia ve gayretlerimize rağmen, Akdeniz'de ancak bir iki Afrika devletinin önünde bulunabiliyoruz. Karadeniz'de Bulgaristan ve Romanya'nın inşaat kapasitesi itibariyle bizden 2 - 3 misli önde olduklarını görüyor ve özellikle Bulgaristan'ın yatırımlarını ibretle takip ediyoruz. Yugoslavya ve İspanya'da takriben on yıl kadar önce ele alınan bu konu o kadar gelişmiştir ki, her iki memleket bütün dünyanın ilk 12 memleketi arasına girmiş bulunmaktadır. Yunanistan bizden ileride olduğu gibi, büyük yeni bir tersanenin de yapımına başlamıştır. Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin Port Fuat'taki yeni tersanesinin kapasitesi, memleketimiz kapasitesini çoktan aşmışır (12)."

Buraya kadar kısaca anılan ulusal sorunlardan birkaçı, Türkiye'de âtıl duran iktisadî kaynakların harekete geçirilmesini ve bir tüketici - israf ekonomisi olan kuralsız ekonomik politikanın rasyonelleştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

21 milyar tahmin edilen 1968 yılı bütçesiyle Türkiye, Avrupa'da bile orta büyüklükteki bir işletmeden daha büyük fonlara sahip sayılmaz. Oysa ülkemiz, çözmek zorunluluğunda olduğu büyük boyutlu sorunlarla karşıkarşıyadır. Bu durum, ülkemizde, bir yandan mevcut kıt kaynakların en verimli bir tarzda kullanılmasını, öbür yandan ise, âtıl bekleyen diğer geniş iktisadî kaynakların harekete geçirilmesini gerekli kılmaktadır.

Gelecek yazı: "Türkiye'nin sahip olduğu âtıl iş - gücü potansiyeli"

(1) J.J. Servan SCHREIBER, Amerika Meydan Okuyor: Bölüm III.

(2) İnşaat Mühendisleri Odası. XIII. Genel Kurul. D.S.İ. Genel Müdürü Neş'et AKMANDAR.

(3), (4) B. HAMİTOĞULLARI; "La Planification du développment economique en Turquie", s. 241. Faculté de Droit et Des Sciences Economiques, Paris 1965.

(5), (6) Köy İşleri Bakanlığı, Genel Md. lük yayınları, 1968 Malî Yılı Raporu.

(7) Orhan Alp, Yeni Gazete, Eylül 1967, Tunceli konuşması.

(8) Bayındırlık Bakanı, 25 Şubat 1967 gazeteleri.

(9) Sabit Osman Avcı (Köy İşleri Bakanı), Senatodaki bütçe tartışmasından, 1967

(10) Mehmet Gölhan, Y.S.E. Genel Md. Mv., Y.S.E. Dergisi, Mayıs 1966 sayısı.

(11) T.Ö.D.M.F. Kurultayına sunulan "Öğretmenliğimizin 120'inci yılında eğitim durumumuzun raporu, 1968."

(12) Prof. Teoman Özalp; Cumhuriyet, 6 Ocak 1968.

sosyalist siyasî propaganda

ibrahim türk

Avukat

PROPAGANDANIN GEÇMİŞİ VE AMACI

Propaganda, ilk önce, bugünkü anlamdan ayrı olarak, Papalık tarafından, katolikliği yaymak için kullanılmıştır.

18. yüzyılda lâik kimseler de propagandayı kullandılarsa da, bunların da konuları gene dindi.

Bugünkü anlamında propaganda, 20. yüzyılda kullanıl-

maya başlandı. Gerek Lenin, gerekse Hitler, iki propaganda üstadı sayılmaktadırlar. Hattâ propagandayı, "Lenin tipi, ilmî propaganda", "Hitler tipi propaganda" diye ikiye ayıranlar bile vardır.

Bizce doğru olanı, propagandanın da sınıf gerçeği dışında mevcut olamıyacağıdır. Başka bir deyimle propaganda, sosyal sınıfların, iktidara kavuşmak için başvurdukları bir çaba ve faaliyet olmaktadır. Propaganda ile ya burjuva sınıfının, toprak ağalarının, komprador burjuvazisinin iktidarda kalmaları, ya da işçi ve köylü sınıfının, yoksul ve dargelirli halk sınıflarının ortak siyasi iktidarları sağlanma yoluna gidilir.

Bugün, yurdumuzdaki siyasi propagandanın amacı da budur, sosyal sınıfların politik iktidarlarıdır. Bu nedenle, üretim araçlarına sahip olan egemen sınıfların propagandaları ile üretim araçlarına sahip olmayan emekçi halk kitlelerinin propaganda anlayış ve yöntemleri ayrı ayrı olacaktır.

İster kapitalist, ister sosyalist bir iktidarı kurmak veya sürdürmek amacı ile olsun, propaganda, insanın temel tutum ve davranışlarını etki altına alarak, önceden edinilen anlayış, duyuş, davranış, düşünce ve eylemini değiştirmek amacını taşır. Amaca varmak için kullanılacak propagandanın yöntemi, konusu, aracı ayrı ayrıdır. Egemen sınıfların iktidarlarını sürdürmek isteyen propagandaclar, misyonerler gibi, millet, millî yarar, milliyetçilik, millî birlik ve beraberlik, bölünme tehlikesi, ahlâk, din, Allah, hürriyet, tarih ve tarihî olayların arkasına gizlenerek propagandalarını yaparlar. Aslında, kullandıkları araçların hepsi de kendi sınıflarının iktidarlarını sürdürmek içindir. Bu propagandanın, öteki sosyal sınıflar, gerçek özgürlük ve demokrasi, içten bir milliyetçilikle hiç bir ilişkisi yoktur.

EGEMEN SINIFLAR VE YALAN

Egemen sınıfların propagandacıları, halka inanmazlar. Onlara göre, "çağdaş insan, kandırılmaya son derece elverişli"dir. "Halkın çoğunluğu kadın gibidir". Öylesine zaafları vardır ki, düşüncelerini yönelten muhakemeden ziyade, hisleri üzerine yapılan etkidir. Hitler, halkı bu yoldan etkilemiştir. Propagandayla yarattığı efsane, Alman halkının dünya ile ilgisini kesmiş, halkı, düşünemez hale getirmiştir. Dünya siyasetinin baskısını duyduğu zaman bir Yahudi sorunu ortaya atmış, Alman halkının ırkçı inançlarını tahrik etmiştir. Tıpkı, Türkiye'deki egemen sınıfların, iktidarlarını baskı altına alan ekonomik, sosyal ve siyasal olaylar karşısında, "kurt geliyor" politikasını kullanarak, "komünizm tehlikesi var, milleti bölmeye çalışanlar var" tehdidi ile halkı uyutmaya çalıştıkları gibi... Hitler, bir yalan makinesi döndürüyordu. Ona göre, "Bir yalan ne kadar âdi olursa olsun, yine de bir iz bırakmadan geçmez"di.

Egemen sınıfların propagandalarının temelinde, kendi iktidarlarına bekçilik eden, ahlâkî, dinî, ulusal kalkınma, ulusal kurtuluş, ulusal kültür, ulusal ekonomi ile çelişme içinde bulunan yalanlar yatmaktadır. İktidarları süresi içinde yaptıkları ve halkın gerçek durumu bunu açık seçik göstermektedir. Ama, milyonlarca tirajlı gazeteler, 24 saat öten radyolar, milyonlarca kelimelik nutuklar ve milyarlarca liralık desteklerle de yürütülse, yalana dayalı bir propaganda ile başarısızlığın önüne geçilemez. Halk bir kez propagandalarda söylenenler ile eylem arasındaki uyuşmazlığı ve çelişmeyi gördü mü, artık bu tip propaganda verimsiz hale gelir. Halk, her türlü haber ve olayı başka kaynaklardan öğrenmeye başlar. Buna "fısıltı gazetesi" denir. Yalan ve zulmün başladığı yerde bu gazete, kimseden izin almadan, kendiliğinden yayın hayatına girer. Bizim memleketimizde de sık sık bu gazetenin yayınlandığı görülmüştür.

Her etkinin karşısında hemen bir tepki başlar. Halk, propaganda ile aldatıldığını anladı mı, edilen söze ilgi göstermemeye başlar. Hattâ seçimler, iktidarlar onu ilgilendirmez bile. "Hangisi geçerse geçsin.." düşüncesinin yaygınlığı ve halkımızın seçimlere katılma oranının düşük olmasının en büyük suçluları egemen sınıflar ve onların yalana dayanan gayrimilli ve gayrıahlâkî propagandalarıdır.

Egemen sınıfların, propagandalarında yaptıkları bir yenil ğe de değinelim: TİP'in propaganda sloganlarını aşırmak... Çeşitli sosyal sınıfların sorunlarını ele alarak, halkın ilgisini çekmeye çalışmaktadırlar. Halk, bu somut ve örnekli propagandaya ilgi göstermekte, kendini bu anlatılanların içinde görmektedir. Ama bundan da bir kandırmaca olduğu kısa zamanda anlaşılacaktır. Geç de olsa, ağalı, paşalı, eli sopalı, kapitalistle işçiyi, köylü ile tüccarı bir arada tutarak iktidara yeniden gelmek isteyen burjuva muhalefet partilerinin oyunlarını halk mutlaka anlıyacaktır. Çünkü, bu egemen sınıf partilerinin el atamıyacakları bir propaganda aracı vardır; o da, sınıf temeline dayalı bilimsel propagandadır. Hemen söyleyelim ki, bilimsel propaganda, ulus gerçeğini asla inkâr etmez. Sınıf bilinci kazandırılmadıkça, ekonomik ezíklikler, adaletsizlikler, baskılar sadece bocalamayı artırır. Bocalamaya bir çözüm yolu bulunamadığı zaman da, sinmeler, korkmalar, küçüklük ve yetersizlik duyguları içine düşmeler başlar.

BİLİMSEL, YALANSIZ PROPAGANDA

Bilimsel propaganda, bir sınıf halkın ve zamanın ihtiyaçlarına cevap veren propagandadır. Halkın ihtiyaçlarına cevap veren propaganda kısa zamanda halk arasında yayılır ve taraftar bulur. Halkın bu ihtiyaçları ekonomik olduğu gibi, üstyapı kurumları ile de ilgili olabilir. Hukuk, ahlâk, kültür, yönetim ve hattâ dinî örgütlenme özgürlüğü gibi...

Halkın gerçek ihtiyaçları ile yabancılaşmasının zorladığı ihtiyaçları oldukça kolay ayırdedilebilir.

Bilimsel propagandacı, etkilemek, değiştirmek, geliştirmek ve kazanmak istediği grupların ve sınıfların, içinde bulundukları ekonomik, toplumsal, kültürel yapıyı ve gelişim çizgisini iyi bilmelidir. Propaganda karşısında nasıl bir davranışta bulunulacağı tahmin edilmelidir. Propagandacı, toplumun içinde bulunduğu psikolojik durumu her zaman hesaba katmalıdır. Her zaman ve her yerde, sosyalist propaganda için elverişli ortam bulunmayabilir. Böyle hallerde ne yapılacaktır?

Böyle hallerde propagandacı, gerekli ortamı hazırlamak zorundadır. Örneğin, emperyalizmin ülkeye zararları üzerinde propaganda yapmak istenildiği zaman, iktisadi sömürü hakkında, yeni sömürgecilik hakkında, uluslararası ilişkiler hakkında halka, kaba çizgilerle de olsa, bilgi verilmelidir. Eğer bu yapılmamış, ortam hazırlanmamışsa, propagandadan beklenilen elde edilemez, hattâ zararlı sonuç alınır.

Propagandacı, delillerini ortaya koyma ortamı bulamıyacağını anladığı zaman, amacına varabilecek yeni ve gerekli sayılabilecek ihtiyaçlar yaratmalıdır. Böyle propagandaya, "gecikmeli propaganda" denir. Bu propagandada propagandacı, âdeta bir mimar ve mühendis gibi çalışır. Önce, kuracağı binanın plânını çizer, arkadan, binaya gerekli tüm gereçleri toplar; sonra da binayı yapmağa başlar. Düşünme, hazırlama ve yapma, bu üç davranış biraradа olduğu zaman istenilen sonuca varılabilir.

En önemli yanlardan birisi de, propagandanın pratik yollarla ve bir politik amaç etrafında yapılmasıdır.

Halkın ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı, propagandanın anlaşılır olması sorununu da ortaya koymaktadır. Propaganda yapılacak yerdeki gruplar, sınıflar ve halk topluluklarının, ekonomik temele bağlı sosyal davranışları vardır. Ekonomik temel değişse bile, bu sosyal psikoloji bir süre daha devam eder. Onun için, böyle hallerde, propagandaya engel olacak tutucu inanç ve düşünceleri sarsmadan bunları değiştirmeye kalkışmamalıdır. Bu sarsma işi, uzun zaman içinde, azar azar ve sürekli olarak yapılabileceği gibi, propagandaya girişmeden önceki hazırlıklarla da yapılabilir.

Gelecek Yazı: "Propaganda Tekniği"

atatürk'ün yeri

ahmet köklügiller

Herkes, Atatürk'ü ve atatürkçülüğü kendine uydurma çabasındadır. Herkes atatürkçü olduğunu söylemektedir. Ama eylemlerin, uygulamaların atatürkçülükle bir ilgisi görülmemektedir.

Atatürk ilkelerini saptamak için "enstitü" ve "kurum"-lar açılmakta; Atatürk devrimlerini çiğnemiş ve çiğnenmesine gözyummuş olan birtakım kimselere "fahri üyelik"-ler verilmektedir.

Atatürk'ün ölümünden sonra meydana gelen sosyal ve ekonomik sapmaları, Cumhuriyet ilkelerine zıt düşen uygulamaları örtmek için Atatürk adı paravana olarak kullanılmak istenmektedir.

Atatürk'e ait olmayan birtakım sözler Aatürk'e mal edilirken, Atatürk'ün söylediği sözler yadsınmaya, Stalin'e mal edilmeye çalışılmaktadır.

Atatürk'ün düşünce çerçevesinde değil de, duygu çerçevesi içinde yorumlanmasına özel bir çaba harcanmakta; Atatürk'ün ayağının topraktan kesilmesine uğraşılmaktadır. Bunlara göre Atatürk bir masal kahramanıdır; öyle de yorumlanır, böyle de...

Önce şunu belirtelim: Atatürk, belli bir dönemde yaşamış, belli işler yapmış ya da yapmaya çalışmış, bir devlet adamıdır. İnsandır; hareket noktası insan gerçeğidir. Atatürk'e en büyük ihanet, bu gerçeği ortadan kaldırıp, O'nu bir masal kahramanı gibi düşünmekle başlar.

Ortalığı karışıklığa boğmanın anlamı yoktur. Atatürk aramızdan ayrılalı henüz otuz yıl olmuştur. Söyledikleri, yaptıkları unutulacak kadar eskimemiş, kaybolmamıştır.

Atatürk'ü yorumlamanın yolu, onun eylemine ve bununla ilgili çeşitli düşüncelerine eğilmekle başlar. Bu da, gerçekdışı yorumu gerektirmeyecek biçimde açıktır.

Atatürk'ün "sağ"da mı, "sol" da mı olduğunu anlamak için, bizzat yarattığı tarihe ve bu tarih içinde takındığı tavırlara, belli zamanlardaki düşüncelerine bir göz atmak yeter:

Askerî çabalarının amacı gayet açıktır: İtilâf Devletleri orduları tarafından kuşatılmış, istilâ edilmiş olan Türkiye'yi kurtarmak; "ulus egemenliğine dayanan, kısıntısız, koşulsuz, bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak (Söylev, Cilt I)." Bunun gerçekleşmesi için de kullandığı slogan açık, kararlı ve kesin bir anlam taşıyan şu cümlede toplanır: "Ya bağımsızlık, ya ölüm!"

Türk Kurtuluş Savaşı, Anadolu'yu ele geçirmek isteyen Batı emperyalizmine karşı yapılmıştır. Atatürk, Kurtuluş Savaşında izlenen ulusal doktrini şöyle deyimler: "Biz (..) bizi mahvetmek isteyen emperyalizme ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı mücadeleyi gerekli gören bir doktrini takip eden insanlarız (TBMM'de yaptığı, 1.12.1921 tarihli konuşmadan)."

Atatürk'ün, bir devlet kurucusu ve adamı olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temellerini atarken çeşitli konularda neler söylediklerine bir göz atalım.

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atarken, hiçbir ülkenin devlet anlayışını ve siyasal görüşünü taklit etmemiştir: "..Sosyoloji ilmi yönünden bizim hükümetimizi ifade etmek gerekirse, 'Halk hükümeti' deriz. Sosyal doktrin itibariyle biz, hayatını, istiklâlini kurtarmak için çalışan işçileriz, zavallı bir halkız." (Atatürk'ün 1.12.1921 tarhinde TBMM'de yaptığı konuşmanın özü "Biz bize benzeriz" şeklinde özetlenebilir.)

1 Mart 1922'de TBMM'nin üçüncü toplantı yılını açarken "memleketin gerçek sahibi" konusunda da şunları söylemiştir: "Memleketin sahibi ve efendisi kimdir? Bunun cevabını derhal birlikte verelim: Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi, hakiki üretici olan köylüdür. Bundan dolayı, T.B.M. Meclisi Hükümetinin iktisadî siyaseti bu asıl amacı sağlamaya mâtuftur."

Atatürk'ün kurmak istediği Türkiye Cumhuriyeti'nin temel öğesi "milliyetçilik"tir. Bundan da ne anlaşılması gerektiğini şöyle ifade etmiştir: "Millî siyaset dediğim zaman, kastettiğim mâna şudur: Millî sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak ve varlığımızı koruyup memleketin gerçek saadet ve imarına çalışmak (Söylev, Cilt I)."

Atatürk'ün diğer yurt ve devlet sorunları hakkındaki görüşlerini de şöylece özetleyebiliriz:

Tam bağımsızlık: "Tam bağımsızlık denildiği zaman, tabiî, siyasî, malî, iktisadî, askerî, kültürel vs. her hususta tam istiklâl ve tam serbestlik kastolunmaktadır. Bu saydıklarımın herhangi birinde istiklâlden mahrum olmak, hakiki mânasıyla bütün istiklâlden mahrum olmak demektir (Söylev, Cilt II)."

Lâiklik ve irtica: "İntisap etmekle bahtiyar olduğumuz İslâm dinini, asırlardanberi alışılmış olduğu üzere bir siyaset vasıtası mevkiinden kurtarmak ve yükseltmek elzem olduğu hakikatını müşahede ediyoruz."

"Arkadaşlar, efendiler ve ey millet, iyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti, şeyhler, dervişler, müridler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru, en hakiki tarikat, medeniyet tarikatıdır (İkdam, 1.9.1925)."

Devrimcilik ve batıcılık: "Medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı, aile kıyafetiyle, yaşayış tarzıyla medenî olduğunu göstermek mecburiyetindedir (A.A. 27.8.1925)."

"Memleket mutlaka asrî, medenî ve yeni olacaktır. Bizim için bu, hayat dâvasıdır (Vakit gazetesi, S. 2130)."

"Milletimizin hedefi, milletimizin ideali bütün cihanda medenî bir topluluk olmaktır (İkdam, 1.9.1924)."

Millî eğitim: "Hükümetin en feyizli ve en mühim vazifesi, maarif işleridir. Bu işlerde muvaffak olabilmek için öyle bir program takip etmeye mecburuz ki, o program milletimizin bugünkü haliyle, içtimaî, hayatî ihtiyacıyle muhitin şartları ve asrın icaplarıyla tamamen mütenasip ve uygun olsun."

"Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istikbaline, kendi benliğine, millî ananelerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir (Söylev ve Demeçler, S. 224)."

İktisat: "Ekonomik kalkınma, Türkiye'nin hür, müstakil, daima daha kuvvetli, daima daha refahlı Türkiye idealinin belkemiğidir (Söylev ve Demeçler, S. 383)."

"İktisatça zayıf bir bünye, yoksulluk ve sefaletten kurtulamaz; güçlü bir uygarlığa, bolluğa ve saadete kavuşamaz; sosyal ve siyasal felâketlerden yakasını kurtaramaz. Memleketin yönetimindeki başarı, iktisat bilgisinin derecesiyle orantılı olur. Hiçbir uygar devlet yoktur ki, ordu ve donanmasından önce iktisadını düşünmüş olmasın. Ülke ve bağımsızlık savunması için gerekli bütün kuvvetler ve araçlar iktisadın genişlemesi ve gelişmesiyle mükemmel olabilir (1924, Varlık, Sayı 585)."

Ordu - askerlik: "Büyük millî disiplin okulu olan ordunun, ekonomik, kültürel, sosyal savaşlarımızda bize aynı zamanda en lüzumlu elemanları da yetiştiren büyük bir okul haline getirilmesine, ayrıca itina ve himmet edileceğine şüphem yoktur (1937, Söylev ve Demeçler, s. 387)."

Barış - Dış politika: "Türkler bütün medenî milletlerin dostudurlar (1924)."

"Dış siyasetimizde dürüstlük, memleketimizin emniyetine ve gelişmesinin masuniyetine dikkat, tuttuğumuz yola kılavuz olmakadır (1928)."

"Eğer devamlı sulh isteniyorsa, kütlelerin vaziyetlerini iyileştirecek milletlerarası tedbirler alınmalıdır. İnsanlığın bütününün refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir (Cumhuriyet, 21.6.1935)."

Basın - yayın: "Basın, milletin ortak sesidir. Bir milletî aydınlatma ve irşatta, bir millete muhtaç olduğu fikrî gıdayı vermekte, hulâsa bir milletin hedefi saadet olan müşterek bir istikamette yürümesini teminde, basın başlıbaşına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir (1922)."

"Basın hürriyetinden doğacak mahzurların izale vasıtası, yine bizzat basın hürriyetidir (1924)."

Güzel sanatlar: "Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir (Atatürk Diyor ki, Varlık Yayını)."

Tarım - toprak reformu: "Bir defa memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliğini, arazinin bulunduğu memleket bölgelerinin nüfus kesafetine ve toprak verim derecesine göre sınırlamak lâzımdır.

Köyde ve yakın köylerde, müşterek harman makinaları kullandırmak, köylülerin ayrılamayacağı bir âdet haline getirilmelidir (1937) "

Tarihî maddecilik: "Tarih, milletlerin yükseliş ve çöküş sebeplerini ararken, birçok siyasî, askerî, sosyal sebepler bulmakta ve saymaktadır. Şüphe yok, bütün bu sebepler, sosyal olaylara etkendirler. Fakat her milletin doğrudan doğruya hayatiyle, yükselişiyle, çöküşüyle ilgili ve bağlantılı olan, miletin iktisadiyatıdır. Tarihin ve tecrübenin tesbit ettiği bu gerçek, bizim millî hayatımızda ve millî tarihimizde de tamamen ortaya çıkmaktadır. Gerçekten Türk tarihi incelenirse bütün yükseliş ve çöküş sebeplerinin bir iktisat meselesinden başka şey olmadığı anlaşılır (Çetin Altan, Atatürk'ün Sosyal Görüşleri, Sayfa 23)."

Bu örneklerde görüldüğü gibi, Atatürk'ün görüşleri, yorum gerektirmeyecek kadar açık ve kesindir. Buradan da, Atatürk'ün yerinin neresi olduğu kolayca anlaşılır.

Türkiye'nin bağımsızlığını hiçe sayan, milleti sadece bir oy makinesi olarak gören; işbaşına gelmek ve iktidardan gitmemek için her türlü hileye başvuran bir zihniyetin cephesinde Atatürk'ün yeri olamaz.

O'nun devrimlerine yan çizen ve her türlü değeri, emeği sömürmek isteyen bir kapitalist dünya görüşünün yanında Atatürk'ün yeri olamaz.

Atatürk, bağımsızlığın olduğu yerdedir.

Atatürk, bilimin ve halkçı sanatın olduğu yerdedir.

Atatürk, barışın olduğu yerdedir.

(Forum: 76)

bir seçim gezisinden anılar ve izlenimler VI

hürrem arman

"PABUÇLU BİSMARK"

O gece, köy enstitülerinde söylenen türküler daha kalabalık ve daha güzel söylenmiş, halaylar daha iyi oynanmıştı. Şükran Kurdakul da yeni gelenlerin coşkunluğu içindeydi. Şimdi de coşkundu Kurdakul, yüklendiği ödevin heyecanı içindeydi. Daha ilk selâm - sabahtan sonra bize:

— Bu gecenin programı: Bir köye, Yeniköy'e gidilecek. Sizi cumartesiye kadar bırakmıyacağız. Bandırma'daki açık hava toplantısında muhakkak bulunmanızı istiyoruz, dedi.

Oysa biz Balıkesir'de de iki gün kalarak Edirne'ye geçecektik.

— Bildirdiyseniz tel çekelim Edirne İl Başkanlığına, cumartesi öğleden sonra Edirne'ye geçersiniz. Recep Bey de bir daha dönmez Balıkesir'e, diye ekledi.

Programımızı hem Edirne'ye, hem de Genel Merkez'e yazı ile bildirmiştik. Onu da halletti Kurdakul:

— Ben bugün Ankara ile telefon görüşmesi yapacağım, programınızın değiştiğini de söylerim, dedi.

Bu içtenlik, heyecan ve kararlılık karşısında yapacak bir şey yoktu. Uyduk Kurdakul'un programına.

Kısa bir akşam yemeğinden sonra minibüsle köye hareket edilecek. Gençler ödevlerini aldılar başkandan.

Osman Akol, Paşa'ya, "kokoreç"i bilip bilmediğini sordu. Paşa billiyordu ama, çoktanberi yememişti. Çok hoş, olgun, candan adamdı Paşa. Kırk yıllık dost olmuştuk hemen. Şükran Kurdakul, "işimiz olmadığı bir gece kokoreç'i beraber yeriz, benim de burnumda tütüyor" dedi.

Pille işleyen bir ses büyütme âletleri vardı. Minibüse binerken hepimiz parçalarını bölüştük. Propaganda afişleri, senatörleri tanıtma belgeleri ve gençlerin, gittiğimiz yerlerde unutarak bırakmak üzere aldıkları İşçi Partisi yayınları da vardı.

25 kilometrelik yolda "Dağ başını duman almış" marşını ve halk türküleri söyledik. Yeniköy, çoğunluğu AP'de olan, Halk Partilisi az, bundan önceki seçimde TİP'e 40 oy veren bir köydü.

Kalabalık bir kahveye girdik. Hoş geldinizler, merhabalar arasında ses büyütme aracı hazırlanırken, tavlalar kapandı, kâğıt oyunları durdu. Sessizlik oldu bir süre. Yanımda oturan oralı İbrahim Güçkat'tan köy hakkında bilgi aldım. 1500 nüfuslu büyük bir köydü. Üç öğretmenli bir okulu vardı. "Geçimimiz iyidir" diyordu İbrahim. "Ama, yağmur yağmazsa bu yıl fenayız."

Âlet çalışmaya başladı. İl Başkanı:

— Türkiye İşçi Partisi'nin propaganda görüşmesini açıyorum, diye söze başladı.

Gür ve heyecanlı bir sesle Partiyi kısaca anlattı, sloganlarını verdi ve:

— Şimdi size, Senato adayımız emekli General Fahrettin Yakal'ı veriyorum, onu dinliyeceksiniz, dedi. Mikrofonu Paşa'ya verdi. Paşa'dan sonra da, İhsanî'den bir şiir okudu. Hepimiz sırayla konuştuk. En son konuşmayı diş doktoru Abdullah Palabıyık yaptı. Şükran Kurdakul'un ara görüşmeleri diğer görüşmeler kadar anlamlı, etkili idi. Baştan bir plân yapmadığımız halde, birbirimizi tamamlıyorduk. Herkes kendinden öncekilerin değinmediği konuları ele alıyordu. Paşa, yetkili olarak o ağır ve babacan değişiyle, Nato'yu ele aldı. Osman'ın konuları halkça ele alış gücünü biliyordum, fakat Recep'in bu kadar içten, heyecanlı ve etkili konuşmasına tanık olmamıştım.

Abdullah Palabıyık, çok ilginç bir konuşma yaptı. O çevrenin fukara bir köy çocuğu olarak doğmuştu. Köyünde sığırtmaçlık yaparak ilkokulu, inşaat işçisi olarak ortaokulu bitirmişti; bir bankada iş almış, lise ve özel dersler vererek yüksek öğrenimini yapmıştı. Kendisinin katlandığı güçlükleri göze alanlar bulunsa bile onbinde bir kişi bu düzen içinde bu geçitleri aşma olanağına kavuşamazdı. Bunun nedenlerini açıkladı. Ayrıntıları ile ve gerçek bir bilinçle, düzendeki zıtlaşmaları ve çelişkileri açıkladı. İçinden çıktıkları sınıfa, emekçiye, Türkiye'ye ihanet edenlerin karşısında idi. Abdullah Palabıyık, önceden tanıdığı anlaşılan birine:

— Öyle değil mi Enişte Bey? diyerek sözünü bitirdi.

"Enişte Bey"in esaslı bir Enişte Bey olduğunu hemen anladık. Sözü aldı ve çok yüksek perdeden, heyecanlı jestler ve pozlarla:

— Siz aydın kişiler olacaksınız. Halkı bölmeğe, birbirine düşürmeğe mi geldiniz? Sınıf diyorsunuz, zengin, fakir diyorsunuz. Düşman etmeyin milleti birbirine! Bırakın bizi kendi halimize! Partinizin ne yapacağını söylediniz. Bu yeter, başka şeylere karışmayın, biçiminde, uzun uzun, ayağa kalkarak ve âdeta bağırarak konuştu.

Çok yerde duyulan bâzı lâfları, suçlamaları, "Pabuçlu Bismark" tipindeki bir köylünün ağzından dinliyorduk bir köy kahvesinde. O konuşurken, yanındaki köylülere Enişte Bey'i sordum. Koyu AP'li idi. Önseçimlerde çok rol oynadığını söylüyorlardı. Hep böyle imiş. Korkutmaya, sindirmeğe çalışıyormuş herkesi. Ama, pabuç bırakan yokmuş. Kahvedekilerin bazıları "Otur yerine!" diye bağırdılar Enişte Bey'e. Başkan, Anayasanın 12. maddesini okudu. Sonra mikrofonu bana verdi. Bir hayli açıklama yaptım. Enişte bey bir hayli etkisiz kaldı. Nedense bâzı tipler, doğruların söylenmesinden alınıyor ve gocunuyordu.

Kahveci," Enişte Bey" gibilerin hışmına uğramamak kurnazlığı içinde, Il Başkanı'na, kahvesinde kendisinden izin alınmadan konuşulduğunu söyliyerek çatmak istedi. Birkaç kişinin ve özellikle Hayri Yolaç adlı genç bir köylünün işe karışması ile bu konu da kapandı. Gene halk türküleri söyliyerek gece Balıkesir'e döndük.

Ertesi gün, yani 15 Mayıs çarşamba günü İl Merkezinde buluşup yöneticilerin isteği ile Vali'yi ve Belediye Reisi'ni ziyaret ettik.

Vali Fahrettin Akkutlu, ziyareti nezaketle karşıladı. Otuziki yıl memuriyet vermesine rağmen genç görünüyordu. Bekârdı. Bir kooperatif içinde yapılan evi bitince emekli olacağını ve politika dışında sosyal işlere kendini vermeyi özlediğini söylüyordu.

Belediye Reisi Hüseyin Baştuz, çok kalabalık başkanlık odasının yanındaki toplantı salonunda bizi karşıladı. AP'li imiş; Partisi karşısına başka bir adam çıkarmış. Bunun üzerine AP'den istifa ederek, bağımsız adaylığını koymuş. Arttırma, eksiltme kanununu hiç uygulamadığını, risklere girmeyi göze alarak paraları çarçur etmeden büyük işler görme olanağına kavuştuğunu anlattı.

(Devam ediyor)

sanat

haksızlığa karşı

asım bezirci

İkinci Yeninin yanlışlarından biri de yenilik hareketini sayıyla adlandırmasıdır. Ona bakılırsa, şiirimizde sadece iki yenilik hareketi olmuştur: Birinci Yeni ile İkinci Yeni...

Elbette bu dar görüş, Türk şiirinin tarihine aykırıdır. Ayrıca, şiirimizin geçmişteki büyük öncülerine karşı da bir saygısızlıktır. Çünkü hiçbir yenilik, daha önceki yenilikler anılmadan ortaya konamaz. Nitekim, bizdeki yenilik hareketleri de aşağı yukarı yüz yıl önce başlamıştır. Tanzimat, Serveti Fünun, Fecri Ati şairleri ile Yedi Meşaleciler, Toplumcular, Garipçiler şiirimizi -ayrı ayrı yönlerden- yenileştirmeğe çalışmışlardır. Bu zincirleme çalışmalar ille de sayıya vurulmak istenirse, ozaman, İkinci Yeniyi ancak Sekizinci Yeni diye adlandırmak gerekir.

Gelgelelim, İkinci Yeni kendinden önceki bu yenilik olgularını yok saymıştır. Yeniliğin Garipçilerle başladığını öne sürmüş, onlara Birinci Yeni, kendine de İkinci Yeni adını takmıştır. Oysa, Türk şiirinde en köklü yeniliği -Garipçiler henüz ortada yokken- Toplumcular gerçekleştirmiştir. Başta Nâzım Hikmet olmak üzere önce Hasan İzzettin Dinamo, İlhami Bekir Tez, Ercüment Behzat Lav ve ardından A. Kadir, Rıfat Ilgaz, Ömer Faruk Toprak, Suat Taşer, Mehmed Kemal, Enver Gökçe, Niyazi Akıncıoğlu, vb. şiirimizi öz ve biçim bakımından değiştirmişlerdir. Bu büyük devrimi Attilâ İlhan, Arif Damar, Ahmet Arif, Şükran Kurdakul, Hasan Hüseyin, vb. geliştirerek sürdürmüşlerdir. Böylece, 835 Satır'ın 1929'da yayımlanmasıyla doğan akım hiç kesilmeden bugüne kadar gelmiştir. Birinci Yeni ile İkinci Yeninin en çok on, on beş yıl sürdüğü düşünülürse bu, önemli bir başarıdır. Ne var ki, bu başarı kolay olmamıştır. Toplumcu şairler bu uğurda türlü acılar çekmişler, ağır baskılarla karşılaşmışlardır. Kimi hapse atılmış, kimi işkence görmüş, kimi sürgüne gönderilmiş, kimi mahkemeye verilmiş, kimi aç bırakılmıştır. Öyleyken direnmişler, ülkücülüğün ateşiyle yanan şiir ocağını söndürmemişlerdir. Gerçi dergiler genellikle onlara kapanmıştır, gerçi antolojiler genellikle onları dışarda bırakmıştır, gerçi edebiyat tarihleri genellikle onlardan söz açmamıştır ama, onlar yılmamışlar, ne yapıp yaparak seslerini duyurmağa uğraşmışlardır...

Bu sesler, 27 Mayıs hükûmet darbesinden sonra, gitgide güçlenir. Nâzım Hikmet'in eserlerinin de gün ışığına kavuşması ve okurlarca kapışılması bu güçlenmeyi pekiştirir. Öte yandan, topluma sırt çeviren İkinci Yenilerin yıldızı ise gündengüne kararır. Kendilerini doğuran ve besliyen şartlar günden güne silinir. Toplumcu hareketlerin hızla yayılması ve ortamın hızla değişmesi onları yalnızlık ve yabancılıkla yüzyüze getirir. Içlerinden bazıları ortama uymak için çaba gösterir, şiirlerini değiştirmeğe yönelirler. Bazıları ise, böyle olumlu bir yönelişe geçemezler. Tarihin akışına ayak uyduramadıklarından ve gerçekle bağ kuramadıklarından, yörelerine öfke ve umutsuzlukla bakarlar. Toplumcu şiirin yeniden su yüzüne çıkmasını, ilgiyle izlenmesini kıskanarak gözlerler. Okurların kendilerinden uzaklaşmasının suçunu, yazdıkları şiirin yapısında değil, toplumcu şairlerde ararlar. Onları amansızca kötülemekle halkın kendilerine geleceğini sanırlar. Onun için, önce Nâzım Hikmet'i sözüm ona eleştirmeğe yeltenirler. Fakat, hem beceremezler, hem de beklenmedik bir tepkiyle karşılaşırlar. Bunun üzerine, N. Hikmet'i hırpalamaktan vazgeçerek, onun yolundan gidenlere saldırırlar. Onların şair değil, manzumeci olduklarını öne sürerler. Böylece, meydanın gene kendilerine kalacağını umarlar.

İşte, İlhan Berk, bu boş umudun önde gelen sözcülerinden biridir. Berk'i dinlerseniz, Nâzım Hikmet'in açtığı çığırda yürüyenlerden "bugün bir şey kalmamıştır. Nedeni de Nâzım'ın dışında bir şiir koyamamalarıdır. Hep ona yaslanarak gittikleri için yokturlar. Şiir tarihleri tek adamlar tarihidir çünkü. Nâzım'ın çağını, ondan sonra da o çağı sürdürmek istiyenler birer manzumeci olarak kalmışlardır bugün." (Akşam, 10.9.1968).

Bu haksız, ağır, toptancı yargıların hangisini düzeltmeli, bilmem ki? İlkin, şunu belirtmeliyim: Nâzım'ı izleyen toplumcu şairler belki başlangıçta onu taklit etmişlerdir, ama bu uzun sürmemiştir. Zamanla, hepsi olmasa bile çoğu, kendine özgü bir şiire ulaşmıştır. Öyle ki, bugün artık Hasan İzzettin Dinamo'yu, A. Kadir'i, Rıfat Ilgaz'ı, Ahmet Arif'i, Ömer Faruk Toprak'ı, Suat Taşer'i, Arif Damar'ı, Şükran Kurdakul'u, Hasan Hüseyin'i Nâzım'ın uzantısı saymak yersiz olur. Onlar artık ne Nâzım'a, ne de birbirlerine benzemektedirler. Gerçi, hepsi de Nâzım'ın açtığı yolda yürümektedir, fakat hiçbiri

---

ARKADAŞIMIZ

ZÜHTÜ BAYAR,

Askerlik görevi dolayısıyla yazılarına ara vermiştir.

---

onunkinin tıpkısı olan bir şiir yazmaktadır. Herbirinin ayrı bir kişiliği, kendine göre bir görüşü, duyuşu, deyişi vardır. En küçük bir karşılaştırma dahi bu gerçeği ortaya çıkarmağa yeter.

Değerlerine gelince... İlhan Berk onları toptan kötü şair sayıyor, hattâ şair bile saymıyor, manzumeci diye adlandırıyor. Doğrusunu söylemeli: Bu, yalnızca gerçeğin değil, insafın da sınırlarını aşan yanlış bir yargıdır. Hem de hiçbir örnek ya da ölçüte yaslanmıyan temelsiz bir yargı... Bir şair bir başka şaire ya da şairler topluluğuna karşı nasıl böyle inkârcı bir dil kullanabilir, şaşıyorum? Burjuvazinin, kendisine kazan kaldıranları ezmeğe çalışmasını anlıyorum. Fakat, burjuva olmıyan bir fikir işçisinin, toplumcu geçinen bir sanatçının onun gibi davranmasını anlıyamıyorum. Giderek, burjuvazinin toplumcuları yok etmesi ile İlhan Berk'in onları yok sayması arasında büyük bir ayrım bulunmadığına varıyorum.

Elbette, sözü geçen şairlerin tümüyle kusursuz oldukları öne sürülemez. Belki, haksızlığa düşmekten korkmayan biri, onların çoğunlukla zayıf yahut orta değerde olduklarını da söyliyebilir. Bu yolda ilgi çeken eleştiriler de yapabilir. Ama, hiçbirinin şair olmadığını, manzumeciliği aşmadığını söyliyemez. Hepsi de iyi kötü birer şairdir. Hattâ, daha ileri gideceğim: Rıfat Ilgaz, Ahmet Arif, Attilâ İlhan günümüzün en gözde şairleriyle rahatça boy ölçüşecek güçtedirler. Hakçası, İlhan Berk'ten de kat kat üstündürler.

İlhan Berk de onlar gibi üstün bir şair olmak istiyorsa, başkalarını batırmaktan kaçınmalıdır. Kendisi DP faşizmine baş eğerek İkinci Yeni denen kaçış şiirini savunurken, baskılara başkaldıran toplumcuların şiirlerinden ötürü çeşitli zulümlere katlandıklarını gözönüne getirmelidir. Ayrıca, toplumcuları kıyasıya kötülerken, yıllarca onların -korkarak da olsa- arkasından gittiğini, onların arasında üne erdiğini ve Walt Whitman'ı taklit ederek başarısız şiirler yazdığını unutmamalıdır. Daha da önemlisi: Vaktiyle A. Kadir'den, sonra Ülkü Tamer'den aşırdığı herkesçe bilinen mısralarının hesabını da artık vermelidir...

okuduğum kitaplar

hasan izzettin dinamo

Ömer Faruk Toprak'ı 1942 yılında tanıdığımda gencecik bir arkadaştı. Okul arkadaşım İsmet'in de kardeşiydi. Ne var ki, onun kardeşi olarak değil de, toplumcu bir şair olarak bize gelmişti. Aradan çok uzun, çok karanlık, çok umutsuz yıllar geçti. Ben, yedi yıl, yazı yaşayışımdan uzak kaldım. Bütün bu zaman içinde Ömer Faruk Toprak'ı hep kalemini kılıç gibi kullanır gördüm, sevgiyle izledim. Şiirle yapamadığını düzyazıyla, düzyazıyla yapamadığını şiirle yapabilmek için didinip durdu.

Bu dönemin, gerçekçi şiiri ve sanatı saptırmağa çalışan bütün dişli kurtlarıyla çetin tartışmalara girişti. İnandığı gerçekçi sanatı bütün gücüyle savunmağa çalıştı. Uzun yıllar türlü sanat akımları arasında sersemleyen genç kuşakları uyarmak için şiiri dahi bir kenara bırakarak, bıkmadan, usanmadan, aydınlatıcı, deneyimsi, tartışma türünden yazılar yazdı durdu. Şimdi de bu biçim yazılarını sürdürmektedir. Hemen birçok dergide onun tatlı tatlı okunan yazılarına raslamaktayız. Çapraşık edebî sorunlar üzerinde aydınlık, uyarıcı bir kafayla düşünmekte, kırıntı gibi görünen birçok önemli konulara ışık tutmaktadır.

1943'te "İnsanlar", 1945'te "Hürriyet", 1955'te "Dağda Ateş Yakanlar", en sonra 1967'de "Susan Anadolu" adlı şiir kitaplarını yayımladı.

Şairin, son şiir kitabında -bu kitabı Anadolu'ya ayırmakla birlikte- yumuşak, tatlı mısralar arasında yeryüzü sorunlarının en çetinlerinden birkaçının silâhla, topla, tüfekle çözülmeye çalışıldığı yerlerden süzülüp gelmiş, üzgün fırça darbeleri, ateş gibi renkler, şiire malolmuş güzellikler var.

Anadolu halkından söz eden baş şiirde şöyle diyor:
Hiç bir hazin türkü onları ağlatmıyor mutsuz da olsalar / Rüzgâr yanığı yüzlerinden geçiyor yirminci yüzyıl / Dikenli otlarıyla geçiyor uzak bozkırlarım / Haberin var mı toprağın altındaki köylerimden / Dokuzbin yediyüz köy yirmidört saat gecede / Beyinlerinin kıvrımlarından geçmemiş daha gün ışığından geçen bir okul penceresi /

....

İşte güzelliği, estetiği kesin bir biçimde ortada olan öbür seçtiklerim :

Bırak beni orta Anadolu unuttum ağlamayı / Kerpiç bir baca gibi düşünüyorum bulutlara karşı.

....

Napalm bombasına karşı yürekler kaskatı / Sarı tarlaların üzerinden geçiyor durmaksızın / Simsiyah bir bulut kaya gibi bir kin

....

Kıyılarıma çarpmasa açık mavi denizlerin / Bu yürek ne Kongo'da durabilir ne İspanya'da yaşar

....

Saçlarındı parıldar benim Peru'lu güneşim / Oysa mutluluğum Asya'da yarım Afrika'da yarım / Ben bilir miyim 1960'taki Cezayir uykusuzluğunu / Hani kuru otlara uzanınca kayıp gidersin kuyuya / İşte öyle gözlerimde Cava'lı bir gemicinin uykusu

....

Bir Cezayir gecesi oturmuş göğsüme

....

Gözlerim kuru Afrika ortasında Kongo / Oysa bütün gün konuşmuş zenci çocuk / Tutsaklığını anlatmış kimsenin haberi yok.

....

Korkma bırakmaz umut herzaman yüreği

....

"Cezayir" adlı şiirden bir parça:

Ben her gece kurşuna diziliyorum / Bir gelincik tarlasında başlıyor serüvenimiz / Bir karanlıktan çıkıp bir karanlığa gidiyorum / Sonra içimde gün batıyor, ışıklar yanıyor / Dilim kilometrelerce süren bir çöl / Zehir olsa bir yudum su diyorum / Camların kırık yerindeki Akdeniz durmadan çağırıyor alto sesiyle yüreğimi / Orada sabırtaşına düşüyor gözlerimiz.

Şair sevgilisine bile şiir yazsa, bunun mısraları arasında yine bilinç altında yatan yeryüzünün yangın yerlerinden kopup gelmiş dramın kıvılcımları yer yer çakıyor. Şair, insancıl evren dramını ruhunun en gizli dokularında bile yaşıyor.

SUSAN ANADOLU (Şiir), Ömer Faruk Toprak, Fahir Onger Yayınları

duman ve alev

ömer faruk toprak

Aşağıda okuyacağınız yazı, bir kötü dönemi iliklerine kadar yaşamış arkadaşımız Ömer Faruk Toprak'ın yakında yayımlanacak olan DUMAN VE ALEV adlı, çok ilginç anılar kitabından alınmıştır.

pir aşkına

"Dağları, bayırları, ovaları, insanları tanımadan, görmeden canlandıramam yazılarımda. Aklımı oynatacak kadar kendim korkmalıyım ki, anlatabileyim korkuyu, üzüntüleri, yürek acılarını önce kendim çekmeden çektiremem kitabımdaki kişilere.." **B. Traven**'in söylediği biçimde günlük anılarımdan, kendi yaşamımdan bazı olgular, bazı olaylar dizisi getirdim size. Biliyorsunuz Türk Edebiyatında **Toplumsal gerçekciliğin** savaşı sürdürülüyor bugün de. 1940'dan bu tarafa, inançlarından ve yurtseverliklerinden ötürü, toplumcu kuşağın çektikleri yazılsa, cilt cilt kitap doldurur. Acı - tatlı, ama daha çok acı anılarla geçti gençliğimiz. Onların bir bölüğünü bu kitapta okuyacaksınız.

Özellikle 1940 ile 1960 arasında ömür eskiten, gençlik günlerimizi tutup koparan bir baskı döneminin içinden geçtik biz. Bundan ötürü kimseye kin beslemiyorum. Ama bütün olanlar bilinmeli. Hangi yollardan geçerek geldiğimiz öğrenilmelidir. Genç aydınlar, yeni sanat kuşağı, bütün olanları öğrenirse, inançlarında daha bilinçli olabilirler.

27 Şubat 1945'de yeraltında gün ışığı görmiyen bir hücrede, gece yarısından sonra, soğuktan donuyordum az daha. Böyle soğuk gece yarılarında biraz olsun ısınmak için, o gün okuduğum gazeteleri yakıyordum. Havasız ve rutubetli hücreyi ilkin duman kaplıyor, sonra alevle beş - on dakika ısınıyordum. O günlerden acı bir anı kaldı bana şimdi. Kitabımın adı **Duman ve Alev** oradan geliyor.

Nişantaşı - Temmuz 1968

EDEBİYAT EVRENİNDE İLK ADIM

5 Haziran Cuma

O yılların en iyi hikâyecisi Sefer Aytekin mektupla Hüsamettin Bozok'a tanıtmış beni. Yeni Adam dergisinin yönetim yerinde karşılaşıyorum onunla. Zola üzerine yazdığı bir kitabı henüz yayınlamış. Yeni Adam'da tiyatro üzerine, yeni edebiyat kuşağı üzerine eleştirme yazıları yazıyor. Yeni Adam, edebiyat yönü ile değil, toplumcu ve fikir yanı ile ilgi çeken bir dergi o sıralar. Eski sayılarını Sahaflar çarşısında harıl harıl aradığımı nasıl unutabilirim? İlk kez, o yıl Küllük, yeni sanat kuşağının uğrağı, sohbet yeri olmağa başlıyor. Ünlerini yeni yeni kuran ozanları, yazarları, ressamları orada tanımağa başlıyorum. Hikâyeci Sait Faik, Ressam Abidin Dino, Arif Dino, Edebiyat tarihi incelemeleri yapan Lütfü Erişçi, Ozan Rıfat Ilgaz, Niyazi Akıncıoğlu, Suavi Koçer, Suphi Taşhan hep orada tanıdığım arkadaşlar. Bütün konuşmaların konusu edebiyat. Yeni çıkacak dergilerin plânları, kadroları, ilk sanat topluluklarının özünü getiriyor. Aramızda üniversite öğrencileri, gazetelerde muhabir olarak çalışanlar, benim gibi liseyi yeni bitirmiş gençler var. Öyle sanıyorum ki, böylesine yoğun çalışmalar, böylesine kalabalık sanatçı topluluğu ilkti edebiyatımızda. Galiba iyi yöneticileri, kudretli kalemleri vardı bizim kuşağın. Ondan sonraki kuşaklarda pek göremedik, bu toplu çalışma bilincini. O dönemde bir sayı çıkan 'Küllük' dergisinin sözünü etmeden, 1940 Edebiyatını anlatabilir miyiz bugün?

Ülkemiz o dönemde dikta yönetimine iyice girmişti. Ozanlar, ressamlar, tek kelime ile sanatçılar, çok sert bir baskı çarkının dişlileri arasında idi. Gazete çıkarmak, dergi yayınlamak, ilkin uzun formalitelerden geçiyordu. Önce bir dilekçe ile Valiliğe başvuracaksınız, orası Emniyet Müdürlüğüne havale edecek. Dilekçeniz günlerce, bazan aylarca bekletilecek, âdeta istim üstündeki sanat havanız, olanaklarınız gevşemeğe yüz tutacak. Neden sonra Basın-Yayın Genel Müdürlüğü'nden dergi çıkarma imtiyazınız gelecek. Burada ilk adımı atmayı başardınız demektir. Sanat dergilerinin para kaynağı en önemli konu idi o zaman. Evet ozansınız, hikâyecisiniz, yazı - şiir yönünden hazırlığınız vardır. Ama parayı nereden bulacaksınız? Bunu o vaktin yönetimi, polisi ince ince araştırırdı. Yalan, çok kez yanlış raporlarla durumu iyice şüpheli bir mecraya sokarak iyi gözle bakılmayan kişiler yaparlardı sizi.

NİSUVAZ PASTANESİNDE BİR AKŞAM YA DA YAHYA KEMAL'İN ANLATTIKLARI

15 Kasım Cumartesi

Soğuk bir kış akşamı. Dışarda kar atıştırıyor. Nisuvaz pastanesinde geri tarafta oturuyoruz (..) Bizim topluluk bir hayli kalabalık. Şimdi belleğimde kalan isimler: Yahya Kemal, Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Hasan Tanrıkut, Selmin Hanım (Selmin Evrim), Sait Faik, Hüsamettin Bozok, Asaf Hâlet Çelebi, Samim Kocagöz. Yahya Kemal anlatıyor. Herkes onu dinliyor. Daha çok Fransa anılarını, bizim yakın geçmişimizden bazı olaylar anlatıyor. Boğuk bir sesi var. Yüz çizgileri kımıldamıyor. Mimik yok dersiniz, bir saat konuşsa bile değişik bir ifade yakalıyamazsınız yüzünde. Belli, hep rahat geçmiş bir yaşamı var. Bir kuşku, bir endişe dudaklarını titretmemiş şimdiye kadar. Her çağda en iyi görevler almış. Dışından görünüşü ile 'rahat' bir adam. Özlemini duyduğu Osmanlı çağını, ilkin dekorunu çizerek getiriyor karşımıza. Sonra mizansen başlıyor. Bir saat, iki saat, üç saat ,dolu miğde üzerine konuşmasını seviyor. Başka kimse konuşmayacak. Fırsat vermiyor çünkü. O akşam anlattığı bir olayı anımsıyorum şimdi:

"Uzun yıllar Fransa'da kalmıştım. Paris'teki sanat çevrelerini, bazı ozanları tanımıştım. İstanbul'a döndüm. Dergâh dergisi çıkıyordu. Batı anlamında ya da batıya özenen bir edebiyat, ilk örneklerini veriyordu. Birgün Orhan

yann houssın

Dostum, genç fransız ozanı Yann Houssin, otuzuna daha yeni yaklaşmaktadır. Ataları Breton asıllı. Adı da geleneksel bir Breton adıdır. Bizim, Ali, Hasan, Mehmet gibi. Teoloji ve felsefe okudu. Şimdi felsefe öğretmeni Arcachon'da. Son Mayıs olaylarının güney Fransa'daki liderlerinden biriydi.

José Millas - Martin yayınevi bir kitabını yayımlıyacak (belki de yayımlamıştır). Adı: **"Ainsi le feu - SİNA DAĞINI YAKMAK".**

Gönderdiği son mektubunda şöyle diyor: "Bu kitabımda, ateş'in bütün anlamlarını yakalamağa çalıştım. Ve özellikle, Tevrat'taki ateş sembollerini insanların diline aktarmak istedim. Biliyorsun, Musa, Sina dağında Tanrı ile konuşur, İncil'e göre. Bugün bizim Tanrı çağrılarına ve kurtarıcılara ihtiyacımız yok. İnsanı kurtaracak kendisidir ve kurtuluşu eski dünyayı ateşe vermekle başlar. Ozanlar, Nâzım gibi, Aragon, Eluard gibi, bu kurtuluşun öncülüğünü yapmak zorundadırlar. Yeni bir dünya kurulur kurulmaz, yepyeni bir insan da doğacaktır; gözleri bakan insan... Bu olağanüstü yapıtta, ozanlar yerlerini almak zorundadırlar. Başka, nasıl olabilir? Gezdiğim ülkelerde, açlıktan ölen çocuklar, sokaklarda kıvrılıp yatan hastalar, İstanbul sokaklarında tozu dumana katan uzun kuyruklu amerikan arabaları gördüm... Ama inanıyorum ki, ezilen insanların çığlığı yeni ve muzaffer dünyayı kuracaktır."

Yann Houssin, uzun süredir dalga geçen fransız şiirine, Ortadoğu'da, üçüncü dünya ülkelerinde kazandığı sesi getiriyor. Bu sesi, biz, geri kalmış ülkelerin ozanları pek yakından tanırız. Ve buna, Yann Houssin'in kendisi de tanıklık etmektedir: "...şimdi ne yapacağımı biliyorum. Ve ülkene ve sana ödenmesi güç bir borcum var."

özdemir ince

sina dağını yakmak

(Sina Dağı hep tütüyordu, çünkü Rab onun üzerine ateş içinde inmişti.) -Tevrat. Çıkış. Bap 19.-

Yalımlar arasında siliyordu dağda
ışıldayan büyük yollarını bora
ama hiçbir şey gelmedi parçalamağa sürgün ülkesini sözlerimin
Rabbin dağında egemendi bir benim sesim...

inmeyecek kimse Mısır ülkesine
dalgalar götürecek Tanrı'nın habercilerini...

*

kuşların takıldığı ölü gözlerle dolu gözlerim
hayır ama benim doğmam bitmedi daha
ilerliyorum: parıldıyan yalımda doğru yaşama
ve yalnız değilim
bir öpüş yalımlanıyor yürüyüşte dünyadan
heryerde gelgitler yükseliyor dopdolu vahşi bir gökle
heryerde uzanıyor eller yeni bir paylaşmaya
artık herşey yeni olacak yepyeni...

*

bırakın ölü çocuklarınızı sallamayın artık!
geldi işte o hiç hesapta olmayan Gün
eski düşler boşuna öğütler düzerlerdi bize
ve işte bak kahkahalarla dolu evren
kocaman bir çiçek gibi açılıyor denize...
ve işte kar yağıyor başakların ucuna
suya kanıyor şimdiden denizde ağarmış saçlar
ve hasatlar yelken açıyor çığların altında...

*

bırakın ölü çocuklarınızı sallamayın artık!
boştu önümüzde yürüyen sıralar
göz kapağı renginde ölü taşın gökleri
ama tan vakti gür adımlarımızda yükselen...

ne varsa anlaşma adına, ölü, insanların akışında
insan etinden olacak Çadırların (1) Günü
genişleyecek gök ölçüsüzlüğümüzde bizim
bir kan gökkuşağı yükselecek Doğu'dan
denizin orta göbeğine girecek çocuklar
ve goncaların kırık yalımı çalkantıların üzerinden
çiçeklenmiş alize rüzgârlarının getirdiği umutlar geçecek...

*

tedirgin olacak o zaman tutsaklık toprakları
şu, çiçekli yemiş bahçeleriyle dolu ölü krallıklar
tedirgin olacak bey topraklarında diz çökmüş yoksullar
ve insanlar geçici çarmıhlarda yatan
yürüyecek Halk pırıl pırıl güneşte dik alnı...

ölü kuşlar çekip gidecekler bakışımdan o zaman
ve açılacak bütün gözlerim
dans edecek kızlar dağın eteklerinde
ve genişliğin ulakları gidip uçsuz bucaksız yolda
haber verecekler yangınını yeni anlaşmanın

o zaman parçalıyacağım öfkenin taşlarını
yürüyeceğim yalnayak Sina'daki ateşe doğru
ırmakta olgunlaşmış bu siyah şaraptan sarhoş
çatlayacak başım yasak övünç ve ünden
ve duyacağım çaldığını yedinci trompetin...

Hepsi bu işte!
sözünü ettiğim yalım sönmez öyle
kim çağıracak ama beni bu küller çalılığından? (2)

ıssızdı Sina dağında yanan yalım...

---

(1) Yahudilerin, çölde iken, kutsal sandığı sakladıkları çadır.

(2) Tanrı'nın Musa peygambere göründüğü yer, alev alev yanan bir çalılık olarak anlatılır.

Seyfi ile Yusuf Ziya beni ziyarete geldiler. Önce Fransız Edebiyatı üzerinde konuştuk, benim yurtta bulunmadığım yıllarda Türk kültürü, Türk şiiri üzerinde konuştuk. Sonra, sana bir soru soracağız üstat dediler: Şiir salt ilhamla mı yazılır, yoksa bu konuda kültür gerekli midir? Ve eklediler: Öyle ümmi ozanlar yaşamış ki, hiç kültürden nasiplerini almadıkları halde, güzel şiirler yazmışlar... Biraz durdum düşündüm, her ikisi de kültür taraflısı görünmüyorlardı. Şöyle oturup ciddi ciddi kitap okumayı itiyat edinmemişlerdi. Kulaktan dolma, gayet sığ bilgileri vardı. Örnegin bir Odise'yi, bir İlyada'yı okumağa kalksalar, bırakın onları, Çağdaş Fransız ozanlarının yapıtlarını anlıyacak yeteneğe sahip değillerdi. Onlara kendilerinin hoşlanacağı karşılığı verdim. Şiir, ilham perisi ile başbaşa kalınınca yazılır. Kültür istemez. Batılı ozanlar da öyle.

Yanımdan memnun ayrıldılar. Bundan dolayı yüzeyde kalan manzumeleri daha kendileri hayatta iken unutulacaktır."

halka dönük tiyatro III

sabahattin çetin

Ankara Tiyatro Derneği Başkanı

Batı ülkelerinde halk, gezi, panayır, karnaval, piknik, konukluk gibi durumlarla biraraya geldiğinde, saklambaç, körebe, tavla, vb. oyunlar yerine nasıl tiyatro oynuyorsa, nasıl birarada yaşamanın gizemli mutluluğunu duyuyorsa, biz de köylerimizde halkı biraraya toplayarak ulusal bir dayanışma sağlamalıyız. Halka bu sevinci tattırarak, sanatın içimizi arıtan yüceliğinden yararlandırmalıyız.

Asal görevleri bu olan, fakat politik koşulların etkilemesi sonucu bunu yadsıyarak halka dönüklüğü bu denli geciktiren kültür kurumları, işlevini yitirmiştir. Atatürk'ün kurduğu halkevleri, ipten dönmüş politik kişileri "fahri başkanlık"la ödüllendirerek, kendilerine yasaların öngördüğü ulusal görevi yadsımaktadırlar. Yaptığımız gözlemlerle, bazı kentlerde halkevlerinin tiyatro çalışmaları yaptığı, fakat bunların seyirciye ulaşmadan dağılan, sönen, kısır çalışmalar olduğu sonucuna vardık.

Bir kısır döngünün içinde sonsuz bir didişme ile çırpınan, ezilen, yaşamı varla yok arası -hattâ bazılarında kabul bile edilmeyen- halkı artık tiyatro aynasında kendi kendisiyle yüzyüze getirmek, tiyatro eylemcisi olarak, asal görevimiz olmalıdır.

Kamu kurumları arasında halkevlerinden sonra bu görev özel ve ödenekli tiyatrolara düşüyorsa da, önce Devlet Tiyatrosunun kısıtlanmış bütçesi, özerk olamayışı nedeni ile politik baskı altında bulunuşu bu eylemi engelliyor. Özel tiyatrolara gelince, varlıklarını sürdürmek için gişe kaygılarına hakveriyoruz. Ama gelin görün ki, gişe kaygısı onları tüccarlığa, giderek tiyatro tröstü olmaya götürüyor. Gişeyi unutmadan ulusal görevini yapan özel tiyatrolar da var ülkemizde. Ama, herkese böyle yapın demek elbette ki olanaksız. Durum böyle olunca, tiyatroyu halkımızın kültürel düzeyinin yücelmesi için en etkili eğitim aracı olarak kullanma olanağı, Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarlığına geçiyor.

Kültür Müsteşarlığında açılacak Halk Tiyatrosu - Amatör Tiyatro Çalışmalarını Denetleme - Kurulu, halkevleriyle, köy öğretmenleriyle, amatör tiyatro kuruluşları, özel ve ödenekli tiyatrolarla işbirliği yaparak, daha önce önerdiğimiz "köylerde, kasabalarda tiyatro okutmak"la başlayan devrime girişmelidir. Bu kamusal olgu eyleme geçtiği zaman, ulusal tiyatromuz için gerekirliği öncelikle tanınan "ulusal seyirci" yetiştirmek işi bilimsel bir temele oturacaktır.

NELER YAPILABİLİR?

Halk Tiyatrosu - Amatör Tiyatro Çalışmalarını Denetleme - Kurulu neler yapabilecektir?

1 — Amatör çalışmaların gelişip serpilmesini sağlayacak, her kentte ve kasabada bu eyleme katılmak isteyen gençlerin bu nedenle örgütlenmelerini sağlıyacaktır.

2 — Çalışmaların özgür bir ortamda sürdürülmesi için tedbirler alacaktır.

3 — Çalışma yerleri sağlıyacaktır (okul salonları - halkevleri - benzeri yerler).

Bu koşullar sağlandığında, yurdun dört bucağındaki tiyatro gönüllüleri (barış gönüllüleri değil!) kolları sıvayıp göreve koşacaklardır. İşlerinden güçlerinden, günlük sıkıntılarından arta kalan zamanlarda tiyatro çalışmaları için biraraya gelerek, kardeşlikle ve görev tutkusu ile halkımıza tiyatroyu tanıtmaya, sevdirmeye çalışacaklardır. Çünkü amatör, para ve çıkar gütmez; onun amacı temizdir, uludur. Ayrıca, bu olgu gerçekleşince, zamanlarının çoğunu bilârdo salonlarında, kahvelerde masa topu oynamakla, müzik dolaplı salonlarda geçiren bir yığın genç, güçlerini toplumsal bir eyleme katma olanağı bulacaklar ve buna itileceklerdir. Halk da, kendisi için yapılan bu çabadan yana olacak, onları yüceltecek, değerlendirecektir. Bunu "Ankara Tiyatro Derneği"nin halka parasız tiyatro göstermek için giriştiği sırada yakından saptadık. Halk, tiyatroyu ayağına ve parasız getirenleri seviyor; bu tür uğraşların devam etmesini, bunların devlet eliyle, bilimsel bir yöntemle uygulanmasını özlüyor.

Ekonomik koşullar, halkın, sürdürülmekte olan tiyatrodan ve dolaylı olarak batı kültürü ile bağını koparırken, tiyatroyu bir azınlığın beğenisine itiyor. Böyle olunca da, halk ve aydın arasındaki uçurum alabildiğine genişliyor. Bu kopukluğu giderme görevini de amatör tiyatrolar yükümlenecektir. Böylece, halka dönüklük açısı genişleyecek, özlediğimiz "ulusal"a uzanacaktır.

Bu sezon, Drama Tiyatrosu'nun Ege turnesinde geçen şu ilginç olay, savımızı kanıtlayıcı niteliktedir: "Suç ve Ceza"nın Ege kentlerinde sunuluşu sırasında "Ankara Drama Topluluğu", Burdur'da, hiç bir kentte görülmedik bir ilgi ile karşılanıyor. Salon hergün doluyor, oyun çılgınca alkışlanıyor. Program, Burdur'da uzatılıyor. Bunun nedenini araştıran tiyatro yöneticileri görüyorlar ki, Burdur'da halkı yetiştiren, halka tiyatro sevgisi aşılayan, yılmadan çalışan bir amatör topluluk var; halka tiyatroyu sevdirmiş, görevini yapmış bir topluluk.

Bu olay bize gösteriyor ki, özel tiyatro kuruluşlarının da -kendi çıkarları için bile olsa- amatör çalışmaları desteklemeleri, onlara dayanak olmaları gerekmektedir

Şimdilik ilgililerin ilgi göstermediği bu "halk tiyatrosu" konusu, her kentte bulunan amatör tiyatroların varlıklarını duyurabilmeleri için biraraya gelip ögrütlenmeleri ile geçerli ve tutarlı bir yola girecektir. "Ankara Tiyatro Derneği" bu örgütlenmenin başlangıcıdır. Her yıl "Amatör Tiyatro Şenliği" düzenleyen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği, bu şenliği daha yararlı, görevci bir nitelikte ve "ulusal bileşim"e dayanan çizgide düzenleyerek, halk tiyatrosunun gerçekleşmesine olanak hazırlamalıdır.

Şenliğe katılan veya katılmayan tüm amatör kuruluşların "Ankara Tiyatro Derneği"nin yanında yer almaları ve bir örgüt çevresinde birleşerek "Amatör Tiyatrolar Konfederasyonu"nu meydana getirmeleri dileğimizdir.

nasılyazıyorlar

düzenliyen: ahmet köklügiller

ilhan geçer

Eskiler bir "ilham" dır tutturmuş giderlerdi. Bugün artık ilhama inanmıyorum ben. İlham çok soyut ve imgesel bir şey. Aslında şair aradığı ortamı bulur, şiirin iklimine girerse birşeyler yazabilir. Şairin ilhamı budur bence. Sonra yazmak için okumak, çok okumak gerek. Sanatcı en azından on okuyup bir yazmalıdır. Bilgisiz, kültürsüz sanat temelsiz yapıya benzer. Kısa yaşantılı ve etkisiz olur.

Şimdi, şiirlerimi nasıl yazarım, onu anlatayım. Dünyamı renklendirmek, ufkumu genişletmek için okurum. Şiirle hep sarmaş dolaşımdır. Ama, şiir yazmak için, yukarda da belirttiğim gibi, uygun ortamı, şiirin büyülü havasına girebilmeyi beklerim. O havanın içinde oldummu konular önüme serilir. Kelimeler kafamda mısralaşır. Bu rüzgârda esip savruldukca birşeyler yazmaya çalışırım. Yazmak hususunda günümün her bölümü aynıdır benim için. Bir ayrım yapmam.

Şiirimi yazdıktan sonra birkaç gün bekletir, sonra üzerinde yeniden çalışırım. Arasıra bir çırpıda çıkanlar da olur. Ama genellikle yazdıklarımı yayınlamadan tekrar tekrar gözden geçiririm.

Şiirlerimi yazarken siyasal ve dinsel bir endişe duymam. Zaten benim şiirim daha çok duygu şiiridir. Büyük sorunlara, sosyal davranışlara, ideolojik saplantılara rastlanamaz benim kırık döküк mısralarımda.

Ailem şiirle uğraşmamı hoş karşılamış şiir yazmaya beni teşvik etmiş, bana yardımcı olmuştur. Babam da şiir yazardı. Benim ilk denemelerimle ilgilendi, bana şiiri sevdirdi, bol bol okumamı sağladı ve ben de böylece kendimi şiirin içinde buluverdim.

İddiasız bir kişiyim. Ama şiir benim herşeyimdir. Ondan kopamam, ondan vazgeçemem.

âşık ihsanî

Hani bir söz var: "Çok gezen mi bilir, çok yaşıyan mı?" derler. Onu bilmem amma, ben çok, hem de pek çok gezdiğimi bilirim. Tabii gezdiğim yerleri gördüm, duydum, içlendim.

Dokuz yaşında bir çocuğun (babası ağalar tarafından öldürülmüş, yetim) gurbete düşüşünü, ve o yaştan sonra da gurbette kalışını, nelerle karşılaştığını var sen tahmin et... İşte arkadaş, bu sonu gelmez diye bilinen yıkılası gurbet ellerde dövüldüm dövemedim, sövüldüm sövemedim, atıldım atamadım, soyuldum soyamadım, çalıştırıldım çalıştıramadım... Ve bunların acısını bilerek-bilmeyerek içime attım. Doldum, doldum; doldum...

Önceleri bu olanları bir olanak ve bir gelenektir sanıyordum. Çünkü yüzbinlerce insan benim boyun eğdiğim gidişe uymuş, gidiyorduk...

Taa ki 1960 ihtilâlinden üç sene sonrasına, Türkiye İşçi Partisi'ni tanıyana kadar. T.İ.P.'ni 1963 de ancak farkedip tanıyabildim. Ve o zaman onların verdikleri o güçle savaşın benim savaşım olduğunu içimden duyarak ilk şiirimi, "Nazlı"yı yazdım diyebilirim.

Savaş hız aldıkça yazmalarım devam etti.

Şiirlerimi çoğunluk sessizliğin hüküm sürdüğü yerlerde yazarım.

Yazmak için ortamın hazırlanmasını beklemem. Çünkü içim "hazır"la dolu doludur. Ayrıca ortamı hazırlamak diye bir şey var amma, bence ortam haphazırdır. Yalnız burada iş yüreğe dayanıyor gerçek sanatcı için.

behçet kemal çağlar

"Nasıl yazıyorsunuz?" sorusuna benim karşılığım kısa ve kesin olacaktır.

İçime doğduğu zaman, hangi saatte, hangi koşullar altında olursa olsun, elime kalemi alır ve çoğu zaman bir çırpıda yazarım. Yazdığım sırada gürültüsüz ve manzaralı bir yer belki yazmamı hızlandırır ve kolaylaştırır.

Mehtaba ve guruba karşı; bir eli kalemde, bir eli şakağında ilham bekliyen insan, bence ancak gülünçtür.

İçim sevgi, özlem, öfke ile kabarık olduğu zaman yazma nöbetim tutmuş demektir.

Her sabah bir düş görmüş gibi uyanırım ve düşlerimi hep uyanık görürüm; sayıklamalarım uyanıkken ve manzum oldumu şiir oluverir.

muzaffer uyguner

Yazı yazmak için bir zamanım yoktur. Ama ben çoğunu cumartesi öğleden sonra yazarım. Elverişli ortam, benim için ruhsal ortamdır. Yani huzurum olduğu anda yazabilirim. Ruhsal huzurum yoksa yazamam. Gürültü, patırtı pek az etkiler yazarken beni. Mesleğimin etkisini olumlu ya da olumsuz olarak duymadım. Ama kolay yazmamda müfettişliğin etkisi olmuştur diyebilirim (*).

Konu bulmakta güçlük çekmiyorum, aksine eldeki konuları yazamadığım için üzülüyorum.

Yazarken bir endişe duymuyorum. Bunda, işlediğim konuların da etkisi vardır elbette. Edebî yazılarımda özgürüm, bir yerin baskısı veya ikazı olmamıştır.

Yazarın araçları, önce konu ile ilgili belgeler; sonra da kâğıt, kalem veya makinadır. Ben, bazan doğrudan makina ile yazaraım, bazan da müsvedde yaparım. Kalem, kâğıt üzerinde kaymalıdır, aksi halde yazamam.

Yazarı yazmava iten etkenler çeşitlidir elbette. Ben, yazmak, düşündüklerimi söylemek için yazarım. Bundaki başarı derecemi söyleyecek durumda değilim.

Yazmak için bir hazırlık devresi vardır elbette. Ben de konunun genişliğine ve önemine göre hazırlanırım. Hazırlıksız yazmak, belki, gerçeküstü şiirde olabilir.

(*) Uyguner Sanayi Bakanlığında görevlidir. (A.K.)

FORUM

onbeş günlük, politika, ekonomi, kültür ve sanat dergisi

•

Yıl: 15 - Cilt: XXI - Sayı: 351

•

Yönetim yeri: **Yenişehir, Büyük Han No. 55 - Ankara**

Sahibi:
Azime Korkmazgil
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Hüseyin Korkmazgil

(FORUM ve yazarın adı belirtilmeden yazı aktarılamaz)

•

Dizildiği ve Basıldığı Yer:
TÖYKO matbaası
Telefon : 10 41 68

İlân ve abone: **Arka kapak 1000 Tl. (iki renkli: 1500 Tl.) * Metin arası santimi 15 Tl. (sürekli ilân pazarlıkla) * Abone: Yıllık 30 Tl. - Altı aylık 15 Tl. (toplu abonelerde yıllık 24, altı aylık 12 Tl.) * A.B.D. (uçak) 136 Tl. - Avrupa (uçak) 85 Tl. - Yabancı devletlere (âdi) 67 Tl. * Eski sayılar 200 kuruş.**

•

Haberleşme: **FORUM Dergisi, P.K. 131 - ANKARA**
Telefon: **178737**